Tečaj XX. **NOVICE** List 27.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 2. julija 1862.

Trgovina in národna šola.

Trgovina ali kupčija je najmogočneje sredstvo za obdrževanje in razvijanje človečanstva. Ona ponuja na vživanje vse zemeljske pridelke in obrtnijske izdelke vsem narodom, naj je pridelek in izdelek ali národ iz ktere si bodi straní svetá. Kadar kteri národ v svojem razvitku izleze iz svoje nezrelosti, iz svojega otroštva, se brž v njem prebudi želja, da to, kar mu je narava obilneje privrgla od njegovih pridelkov, menja s tem, kar je drugod vidil in spoznal, pa sam pridelati ne more. Kakor se je pa v to spustil, je koj začel razločevati opravljanje pridelovanja od opravljanja menjanja, in to je trgovina. Kadar národ v to kolo pride, začne brž iskati pridelkov in izdelkov, kterih domá nima. Tako se prepriča, da svoje pridelke zamore dati v zamenjavo za druge pridelke, in v tem potem zarad svoje koristi začne živahno tržiti. To delo pa daje opravilo mnogim človeškim rokam in potrebuje veliko ljudsko moč, ter ljudem samim, ki delajo, odpera očí. In kadar je človek nekaj dosegel, je željen, da vidi in se nauči še več takega, kar mu more v korist biti. Tako se ne le ljudje povzdigujejo na višo stopnjo, ki tržujejo, temuč tudi povsod, kamor pridejo, popustijo klike za daljni ljudski razvitek. Tisti napak mislijo, ki trgovino pripoznavajo in cenijo le kakor sredstvo, da si ljudje živež služijo ali svoje premoženje množijo. Trgovina je za vsako zemljo in vsak národ zeló koristna v tem, ker rečí, ki domá ali pri sosedih nobene vrednosti nimajo, v daljne kraje nosi, kjer se išejo, in s tem, da po tej poti odpera več dela, daje tudi priložnost, da se ljudski trud more bolje plačati. Ona, kamorkolj dospè, daje novo življenje in razprostira povsod okoli sebe koristne nasledke za ljudstvo.

Pa to še ni prava važnost trgovine. Trgovina je neprecenljiva tudi za razvitek človečanstva in ne samo toliko koristna, da pomnožuje bogastvo, ampak še več zato, ker pomnožuje dušni in moralni blagor. Trgovina soznanja človeka z mestom, v kterem prebiva; trgovina donaša najvažnijo obrtnijo in še v tem deluje, da ljudí napreže, da novo od najnovejega v znanju in umetnosti razločijo in v rabo ljudsko dovedejo. Trgovini gré hvala, da se vsak prirastek ljudskega znanja o napredovanji pridelkov koj porabi z velikim in to zmeraj večim uspehom.

Kadar človeški um kaj imenitnega, uspešnega in koristnega znajde za narod, mu trgovina dá še večo važnost in tako postopa človeški um k daljni, veči in bolji sreči. V širokem svetu se ljudske močí obračajo za različne dela; trgovina spojeva vse te dela, ter s tem dava vsaki posebej večo važnost in ceno.

Odkar je povestnica, se dá tudi nekoliko o trgovini govoriti.

Že Feničani so prišli trgovaje do vseh morskih obal. Ona je v svoji važnosti tako visoko stopnjo dosegla, da ima velik upljiv v državnem življenji. Mnogi državljani jo imenujejo iz svojega obzira dušo države. Najbolje se ponaša pri Angležih. Tam se more reči: ako ne bi bilo trgovine, ne bi bilo današnje angležke države. Tudi drugi narodi, tudi druge države spoznavajo trgovini njeno veliko važnost.

Ktera je modrejša in vsaka taka, ki bolje stojí, je svoj pogled večidel na trgovino obračala; tako velike važnosti je toraj trgovina za pojedine ljudí, za države, za narode, za celo človečanstvo iz materialnega in dušnega obzira. Ni tedaj čuda, zakaj da jo največi državovodci in izobraženi narodi cenijo; samo to je čuda, da se je niži in najniži uradniki ceniti niso naučili. In naši trgovci sami bi občutili v nji pravi ponos, in dosti bolj marljivo bi se držali svojega dela, ako bi važnost svojega poklica bolje poznali.

Nobeno delo pa ne more ljudi prav in dostojno veseliti tako dolgo, dokler se ga prav ne priučé. Tudi trgovec (kupec) ne more biti prav trgovec, dokler se svojega poklica prav ne izuči. Vsakdanja vaja more zares marsikterega v delu izuriti, in ponaključbi tudi včasih slepa kura zrno najde; toda uno in to, kadar se z znanjem in naukom združuje, ima še le svojo popolno vrednost, in daje trgovcu razun tega očitnijo korist in večo previdnost.

Skušnja trdi, da tudi trgovini je nauk potreben. Trgovec toraj, ako želí biti v popolnem smislu trgovec, mora biti izobražen človek, in more svoje delo do korenine poznati. Šola je edini pravi in tečni kraj, v kteri se trgovec dostojno izobraziti more. Trgovci so prvaki mestjanstva, in kjer mestjanstvo ni izobraženo, tam ne morejo živeti tako, kakor se slobodnim ljudem v ustavni državi pristaja. Kaj pomagajo dolga suknja, zlati prstani, visok cilinder in pa žolte rokovice, če je pa glava prazna? — In sama tergovina, in če bi imeli še toliko srečnih ljudí v trgovini, ne bo nikoli do tistega procvetanja in tiste važnosti dospela, kakor pri drugih narodih in državah, dokler ne bomo imeli po več bolje izobraženih trgovcov. Prekosovali nas bodo tudi v trgovini drugi narodi!

(Konec prihodnjič.)

Zavoljo cestnikov na Krajnskem

Ker cestniki na kantonskih cestah kantonski kasi sila veliko stroškov prizadenejo in v to kaso pa plačujejo prebivavci kantona, so poslanci v prvem našem deželnem zboru sklenili, da naj nehajo kantonski cestniki. Marsikdo je potem mislil, da na enkrat bojo zginili vsi cestniki in soseskam ne bo nič več za-nje plačevati.

Al ni bilo tako; deželni odbor je slišal od več strani pritožbe, da se ne spolnuje to, kar je deželni zbor sklenil. Deželni odbor je na te pritožbe obrnil se na ces. deželno vlado in, nanašaje se na sklep deželnega zbora od 20. aprila l. l., je zahteval, naj se odpravijo nepotrebni cestniki. C. kr. deželna vlada je na to deželnemu odboru 26. sušca t. l. odgovorila, da vé, da je deželni zbor to sklenil, da pa od c. k. ministerstva dosihmal še ni noben ukaz prišel, da se ima oskrbništvo kantonskih cest vzeti iz rok cesarskih gosposk in izročiti deželi sami in njenemu namestnijstvu.

Dokler so tedaj kantonske ceste še v oblasti cesarske

vlade, ne more nikakor dovoliti, da bi sploh že veljal omenjeni sklep deželnega zbora, — al volja jo je, če v kterem kantonu soseske prosijo za odpravo cestnikov, vsakrat tako prošnjo dobro prevdariti in po previdnosti tudi dovoliti, da kantonski cestniki nehajo. Da je deželna vlada že tako storila, pričajo kanton kranjski, loški, radeški, kterim je dovolila, da nimajo več cestnikov.

Deželni odbor je na to sklenil, cesarsko vlado prositi: naj to vsem svojim podložnim kantonskim gosposkam naznani, da se razglasi po deželi in da bojo soseske vedile, ktero pot imajo nastopiti, da se znebijo cestnikov, ako jih za nepotrebne spoznajo, in se tako saj nekoliko spolne sklep deželnega zbora.

Ker „Novice“ grejo krog in krog po deželi, je bilo v seji deželnega odbora 5. dne p. m. še posebno omenjeno, naj tudi one razločno to povejo soseskinim možém, da grejo k svoji kantonski gosposki in ji pismo izročé, v kterem sl. deželno vlado prosijo, naj jih oprostí cestnikov, v tem pismu pa naj tudi razložijo, zakaj to želijo.

V deželnem zboru je več kantonskih predstojnikov samih se iskreno potegovalo zato, da nehajo cestniki, ki so sèm ter tjè velika nadloga kantonski kasi; menda pa niso vsi predstojniki takih misel; zato je treba, da c. k. deželna vlada v Ljubljani sama zvé prošnjo županov in soseskinih mož in potem to reč razsodi.

Zato soseske potrkajte na vrata sl. deželne vlade. Kdor trka, se mu odpre. Če cestnik res ni potreben, čmu ga plačevati?

O Vodnikovem spominku.

Čeravno v sledečem, nam iz Dunaja tako rekoč „post festum“ poslanem sostavku razodete misli so temu nasproti, kar je po gospod dr. Toman-ovem predlogu za zdaj že sklenjeno in se ravno danes oklicuje, so vendar te pravila podpore vredne in če bi se zdatno (saj do kakih 6 do 8000 gold.) spolnile razodete domoljubne želje, bo Vodnikov spominek kmali gotov. Izpustivši to, kar bilo bi voda na mlin protivnikom slovenstva, naznanjamo naravnost, kar spada v bistvo predloga, in povemo, da prejeti denar smo naložili v hranilnici ljubljanski. Evo pravila dopisnikove:

„Resnica je, da obresti v pomoč naši literaturi porabljene utegnejo precej dobrega storiti. Večini darivcov pa gotovo ni prav (vendar se jih ni nič oglasilo. *Vred.*), da se denar za spominek darovan za druge, dasiravno koristne reči porabi. S tem se le čas oddaljuje, v kterem se bi spolnile želje vseh Vodnikovih častiteljev. — Da bi se poprej doseglo, kar ti zaželjujejo, smo v Beču s sledečimi pravili osnovali zbirko za omenjeni kip, ki znaša za zdaj 26 fl., ki jih izročujemo vredništvu „Novic“.

1. Vsako leto naj se plača 1 gold. nov. dn. za Vodnikov spominek. Če kdo več dá, mu bo veča hvala.

2. Denar nabera od večine izvoljeni zaupnik.

3. Nabrani denar pošlje zaupnik precej vredništvu „Novic“ ali pa posebnemu odboru, ki oskrbuje denar za spominek.

4. Darivci se naznanjajo v „Novicah“.

5. „Novice“ in recepisi čez poslani denar so kontrola čez zaupnika.

6. Denar se nabera tako dolgo, dokler ni spominek postavljen.

7. Ako se nabere več, kakor spominek veljá, se ostanek po odločitvi oskrbništva porabi.

8. Vsaki udeležitelj skrbí, da tudi v drugih krajih, kjer je znan, se ustanovi enaka nabira.

Darovali so v ta namen sledeči gospodje: Ivan Meden 3 gold., Stritar 3 gold., V. Lokar 3 gold., Jožef Perne 1 gold., Alojz Jenčič 2 gold., J. E. J. 1 gold., J. Kozina 1 gold., N. Žonta 1 gold., Jožef Kuster 1 gold., R. Ravnikar 2 gold., M. Pečar 1 gold., France Brus 2 gold., Cegnar 1 gold., Derbič 1 gold., Jožef Račič 1 gld., kterim sem dodal 2 gold., tudi jez Janez Murnik.

Občne pravila
za Vodnikove slovstvene darila.

1. Vodniku, probuditelju slovenskega slovstva, se — po dovoljenju dariteljev — vsako leto postavljajo dušni, to je, slovstveni spominki. To se ponavlja vsako leto tako dolgo, dokler se mu iz kamna ali kovine vreden spominek ne postavi.

2. V ta namen se obračajo obresti iz darov, ki so se nabrali dosihmal za Vodnikov spominek. Tem obrestim se morejo, ako upravni odbor za dobro ali potrebno spozná, še tudi dodajati dnarji, ki so se skupili iz razprodanih poslavljenih knjižic.

3. Iz tega tako nabranega dnarja se razpisujejo darila za izvrstne slovenske spise v prozi ali poezii, znanstvene ali zabavne, probudi ali omiki narodni posvečene.

4. Iz vseh dežel slovenskih, ki so darovale za Vodnikov spominek, tedaj iz Kranjskega, Štajarskega, Primorskega in Koroškega, za to postavlje niupravni odbor vsako leto pod vodstvom dr. Tomana, ki je utemeljitelj Vodnikovega spominka, določuje na drobno: za kakošen predmet naj se razpiše darilo.

5. Vsaj pol leta pred vsemi Svetimi, če je mogoče, pa tudi popred, mora ta razpis po časnikih razglasiti se.

5. Po lastnosti razpisanega predmeta voli upravni odbor sodnike in jih očitno naznani. Ti razsodijo, čigavo delo je vredno darila. Zato morajo vsaj kmali po vseh Svetih sodniki rokopise tekmecov (konkurentov) po vrsti v roke dobiti, da razsodbo dovršijo poslednji čas saj do 20. januarja vsakega leta. Večina glasov določi delo, kteremu gré predstvo ali pa tudi, da nobeno delo ni obdarovanja vredno.

7. V slovesni „Besedi“, ki se vsako leto praznuje rojstvenemu dnevu Vodnikovemu na čast 2. svečana v čitavnici ljubljanski, se odprè zapečateno pismo onega pisatelja, kterega delo je spoznano za najizvrstnejše, ime njegovo se razglasi in darilo mu izroči.

7. Tako poslavljeno delo je lastnina Vodnikove Matice; upravni odbor ga brž natisniti dá in na prodaj razpošlje.

9. Kar se skupi čez tiskarne stroške, se povrne v Matico in naloži na obresti, ako se vsled §. 2 ne obrne za kako veče darilo prihodnjega leta.

10. Stroški, ki se tičejo vsega tega upravništva, se pobotujejo iz imenovane Matice.

11. Po slovenskih časnikih se razglasuje vsakoletni razpis daríl, poslavljeno delo in njega pisatelj, pa tudi račun stroškov.

Upravni odbor za Vodnikove slovstvene darila:
Jan. Bleiweis, Ant. Černe, And. Einšpieler, Dav. Terstenjak.

Razpis
pervega darila za Vodnikov dan leta 1863. *)

1. Razpisuje se 60 gold. nov. dn. za najboljšo povestico (novelo). Predmet te povestice naj se iz zgodovine slovenske ali slovanske vzame ali vsaj naslanja na njo; notranja osnova in zunanja oblika njena naj se tako obravná, da je razumljiva vsakemu prostemu bravcu in mikavna še posebno našemu ženskemu spolu. V vsem naj je vodilo take v čistem slovenskem jeziku pisane povestice to, da izbuja narodno zavest, pa nikakor ne žali poštene slovenske nrave in se ne spušča v politično in versko polemiko.

*) Slavne vredništva vseh slovenskih časnikov se prosijo prijazno, naj natisnejo ta razglas v svojem listu.

Upravni odbor.

2. Obširna naj je povestica ta saj toliko, da znaša $2^1/_2$ do troje tiskanih pôl.

3. Zadnji čas do vseh Svetih letošnjega leta naj se rokopis franko pošlje vredništvu „Novic“ s kako prislovico (motto) brez imena pisateljevega. Ime, stan in stanovanje pa naj se priloži v zapečatenem pismu, zaznamovanem z ono prislovico.

4. Po sodnikih, ki se bojo ob svojem času očitno na znanje dali, za najbolje delo spoznana povestica se bo razglasila v slovesni „besedi“ na Vodnikov dan v čitavnici ljubljanski; tam se bo zapečateni listek odprl, ime pisateljevo oklicalo, pisatelju pa darilo podelilo, ako je pričujoč, sicer pa se mu bo poslalo na dom. Ako bi se nobeno delo darila vredno ne spoznalo, se prihrani denar za prihodnji razpis.

5. Tako poslavljena povestica je lastnina Vodnikove Matice, ki jo bo lično natisniti in prodajati dala. Kolikor se skupi čez stroške tiskarne, se povrne v Matico.

Upravni odbor za Vodnikove slovstvene darila:
Jan. Bleiweis, Ant. Černe, And. Einšpieler, Dav. Terstenjak.

Imena slovenskih krajev.

Imena vasém razlagati je težka reč, ker niso vzete samo rekam, drevesom in legi tega ali unega kraja, ampak še brez števila druzih vzrokov je, zakaj se je tej vasi prav to ime zdelo, zakaj ne kako drugo. Vse to bi razlagatelj moral dobro vediti; moral bi tedaj znati zgodovino skoraj sleherne tokave, čigar ime bi hotel jezikoslovno pretresati. Vendar bi se pa tudi ne smel dati preslepiti nekterim tacim pravlicam, ktere je mnogo poznejše porodilo zdanje vaško ime. Tako za Turjak pripovedujejo nekteri ljudje, da ima za tega del to ime, ker so nekdaj v tem gradu skupaj gospodovali trije bratje, trije Jaki; al kdo bode to verjel? Vidimo tudi mnogo tacih vaških imen, ktere so po vsakdanji rabi tako zeló okršene, da najbistroumnejšemu, na vse strani omikanemu jezikoslovcu ni več mogoče vselej najti korenike; druge pa zopet na sebi nosijo prilepke in oblike starodavnih časov. Tak preiskovavec toraj moral bi tudi imeti bister bister um pa obilo jezikoslovno znanje.

Pogledimo po tem uvodu, kako se neimenovani pisatelj vêde v svojih preiskavah, ki nam jih priobčuje „Uč. Tov.“ Le nektere rečí vzamemo v pretres. Naj iz teh primerov umni svet sam sodi, ali je gosp. pisatelju bila sreča mila, ko se je lotil preiskovanja vaških imen:

„Ambrus = Omruz, od omrežiti, zato, ker je svet omrežen“. To uže samo za tega del nikoli ne more biti narejeno iz besede „mreža“, ker slovanski jezik visocega é (ѣ), kakoršen je v besedi „mrѣža“, nikoli ne spreminja v u. Da te rečí preveč ne razblinim, opominjam g. pisatelja, naj vzame v roko Miklošičevo knjigo: „vergleichende lautlehre der slavischen sprachen“, pa naj bere od 133. do 149. strani. Beseda Ambrus kaže, kakor bi imela ta beseda v sebi dva dela: „am“ in „brus“. Pogledimo najprvo, kaj bi utegnilo biti: „brus?“ Stara slovenščina ima koreniko „brъs“, iz ktere je glagol II. vrste: „brъsniti“ verderben, nagen — in potem glagol V. vrste: „brъisati“ — abwischen; pogledi Mkl. strsl. slovar 1862. Iz „brъs“ je bila naredila že stara slovenščina: „ubrusъ“ — sudarium; poglej Mikl. „strsl. slovar“ 1850. Naše narečje po Notranjskem pa ima: „obrsnoti“ — streifen, na pr.: grm ga je obrsnol, in potem: „brisati“ wischen. Iz „brs“ je storjena beseda: „obrsica“, to je dež, ki pod kapom v steno kropí, in tudi: „brus“ — schleifstein. Podoba je tedaj, da korenika „brs“ kaže odjemanje, glájenje. Kaj pa je: „am?“ To je teže razsoditi. Na Dolenskem blizo Lašč pri sv. Gregorji vem za vas, kteri se pravi Andol. V starem je pa bilo „Ѫdolъ“ — thal namestic: „vъdolъ, vѪdolъ“, Mkl. „vrgl. lautlehre 58. V besedi „Andol“, ki je najbrže to, kar staroslovenska „Ѫdolъ“, tedaj še nahajamo nosnik; njen pomen je „dolina“; in res je ta vas pod hribom, na kterem stojí cerkev sv. Gregorja. Po tej analogii bi toraj stalo „Ambrus“ namesti „Ѫbrusъ“, za ktero obliko pa ne vem, ali je najdena v starih knjigah ali ne; pomén bi utegnil biti oguljen kraj; toda vendar zboga same besede še ne trdim, da je ta kraj zares oguljen, ker nisem gosp. pisatelj, ki že samo iz imen dela najpredrzniše hipoteze: ali vas leží pod hribom ali za hribom, preko solnca ali od solnca, proti jugu ali proti severju itd.; tudi ne prisezam, da se nisem zmotil v koreniki: hotel sem le pokazati, kako bi se dala ta beseda pretresati po slovanskem jezikoslovstvu.

Dosti o „Ambrusu“ — pogledimo naprej.

„Dragatuš = znabiti da se tiši kake derage ali derovlja.“

Če pisatelj zares misli, kakor nam kaže njegovo pisanje „deraga“, da zato ne more biti prav „draga“, ker v zdanjem času pravimo: „derem“, se grozno moti skozi in skozi. Ravno tako krivo pot hodi, ko iz korenike: „tisk“ nareja „tuš“.

„Duplje, ali brez okrajšanja Dvopolje, ker stoji v sredi med dvojnim poljem.“

Zboga te besede se s pisateljem ne bodem za vreme trgal, samo vprašam: zakaj zaméta slovensko besedo „duplo“ — „hohler baum“, čigar koreniko nahajamo tudi v starem? Ali morda ni vedel za „duplo“? Iz „dvopolje“ bi se dala samo narediti skrčena oblika: „dúpolje“, namesto „dvúpolje“, primeri dvudъnevije — zeitraum von 2 tagen; Mkl. „strsl. slovar“ 1862.

„Brdo, korenika brsniti.“

Kdor more narediti „brdo“ iz korenike „brs“, ta zná več, nego hruške peč'.

„Glogovitz — Blegovica, vas ob logu. Črka o se je sčasoma zgubila.“

Čudo golemo! Tù je g. pisatelj zopet pred sabo imel našo in staroslovensko besedo „glogъ“ — „hagedorn“, pa ne, da bi jo vzel! Ali morda mu je neznana? Mogoče je, da narod namesto „Glagovec“, kakor sem jaz vedno slišal, sèm ter tjè morda tudi res pravi „Blagovec“; al to kaže, da je popaka; tudi je pa mogoče, da je gosp. pisatelj sam si pokvaril besedo, ker mu drugače ni hotla iti v njegov koš, kakor je tudi preobličil „Mokronog“ na „Mokronovo“. Porok sem mu, da ko bi šel na Dolensko in vprašal, kje je „Mokronovo“, ne bi ga razumel živ krst.

„Gutenfeld — Dobropolje; nerodoviten kraj, slab za polje, kjer je tedaj že to dobro polje, kjer je le sejati mogoče.“

To je „lucus a non lucendo“. Tù opomnimo le, da ljubljanski „schematismus“ je malo vreden porok v pisanji slovenskih imen. Kdor sam posluša, kako pravijo ljudje, slišal bo, da se govorí „Dobrépolje“ žnsk. spl. mn. štev.; sicer naj mi pa gosp. pisatelj le verjame, da je v Dobrépoljah zares dobro in rodovito polje, najboljše daleč okoli.

(Kon. prih.)

Originali iz domačega življenja.

Spisal Valentin Zarnik.

III.

Čudni možje.

Stanoval sem enkrat na Dunaji v bolj oddaljenem predmestju v neznano razširjeni nizki hiši, ki je gotovo najmanj pet dvorov imela. Ne na nji in ne v nji ni bilo nič znamenitega, bila je polna krajačev in čevljarjev, starih in mladih bab, majhnih in velikih otrok. Ko sem že čez pol leta tù svoj šotor imel, sem ravno na vseh Svetih zjutraj v jako skritem, stranskem kotičku majhne vrata zapazil, ki so štacunico naznanovale. Grem bliže, pogledam na zapra-

šeno tablico nad vratmi, pod ktero je bilo s sila starimi, gotiškimi črkami napisano: Krčma „pri pijanem srakoperju“. Ostrmim nad tem čudnim napisom, ogledujem ga bolj na drobno in res počasi razločim namalanega srakoperja, ki je na vejici stal in se v resnici tako držal, kakor bi bil najmanj pol vedra bržanke popil; noge, peruti, glava, posebno pa očí so mu bile tako drastično naslikane, da me je glasen smeh posilil; držal se je ta srakoper kakor kak prav zastaran pijanec. Sklenil sem to oštarijco pri prvi priliki obiskati, ker vsled svojega naslova mora biti jako zanimiva; danes je bilo še prezgodaj, zatoraj še vse zaprto.

Na vseh vernih duš dan, drugi večer, je burja neusmiljeno razsajala, snežinke čedalje gosteje padajo, tema mahoma nastopi; ni bilo mogoče od doma iti; bil sem tedaj privezan na „pijanega srakoperja“, če sem hotel kaj večerjati. Z veseljem se proti osmim doli napotim, tri skoke naredim in bil sem v zanimivi krčmici. Pri vratih me kratek pa debel možicelj pozdravi, bil je kaj lepo pitan in obraz se mu je svetil, kakor zdaj le opoldne pri solncu pozlačene jabelki na šenklavških turnih v Ljubljani. Nisem se še oddahnil, ko me že vpraša: ali bom poliček pive ali „žvižek“ vina? Odločim se za žvižek (dunajski „pfiff“) vina in se enmalo po sobi ogledam. Bila je nizka, dolga in ozka in akoravno je bila že takrat vsaka branjerija s plinino (gazom) razsvetljena, je tù kakor pred vesolnim potopom le ena sama lojena sveča brlela. Kakor maček sem očí napenjal, da bi kterega gosta zapazil, pa ni bilo nobene žive duše zavohati. Vsedem se k stranski mizi, od kodar sem imel prozor čez celo sobo, pa flegmatično „žvižka“ pričakujem.

Al naenkrat se začne poleg mene nekaj gibati, groza me spreletí in preplašen zrem v dolzega moža s plešo na glavi in z očali na nosu, ki se kakor duh v Hamletu pred me postavi in me z debelim glasom vpraša, ali tudi kaj za jesti ukažem. Molčé strmim v moža in si ne morem misliti, da bi bila ta pošast strežaj, ker dozdaj, kar se spomnim, še nisem nobenega z očali vidil. Ko mož svoje vprašanje ponavlja, ga vendar-le pitam: „Jeli ste vi natakar?“

„Dà!“

„Kako vam je ime?“

„Turibius.“

„Kako!?“

„Turibius“ — še enkrat debelo zabrenčí.

Turibius? Turibius? sam pri sebi tiho ponavljam, — da bi kak natakar se tako imenoval, tega pa še ne! Res ni treba, da bi se vsak Francel, Vencel, Nacel ali pa Mihel klical, al Turibius! Turibius!? Saj vendar vse podobe, črne in rudeče, v pratiki poznam, tiste, ki imajo glavo pod pazdiho in tiste, ki jo v rokah nosijo — pa Turibiusa nisem nikdar našel med njimi!

Mož je menda moje misli uganil in smehljaje nadaljuje: „Vam se moje ime nekako čudno zdí, ker se tù skoraj nihče na to ime ne krsti, pa pri nas se skoraj vsak drugi človek tako zove in moj svetnik je gotovo tako pošten, kakor vaš.“

Še bolj radoveden, kje more ta kraj biti, ga hočem za domovino vprašati, pa mož, na take dvombe pripravljen, mi besedo pregrizne, iz spod suknje umazan papir izvleče in mi ga pomoli: „Zdaj se pa sami prepričajte!“

Naglo ga odganem in berem: Popotni list — Turibius Skoggs, rojen leta 1816 v Buxtehude poleg Hamburga itd.

Oddahnem se; „tako, tako, v „Buxtehude“ so „Turibiusi!“ mrmram sam pri sebi; — al mož mi že za pričo koledar nasproti moli s prstom 16. aprila kazaje, kjer se v resnici sv. Turibius nahaja.

Vprašam na dalje, koliko časa je že tù? „16 let; zdaj nisem ravno več natakar, sem s krčmarjem na pol v španovii.“

Med tem mi pa krčmar sam kupico vina na mizo postavi in me tako na večerjo spomni. Rečem Turibiusu, naj mi jedilni list prinese.

„Tega pri nas nikoli ni bilo, gospod, v take stroške se mi ne spušamo! — kar tako si zberite, imamo vsak večer samo dve jedi na ponudbo, če vam je prav, — če vam pa ni všeč, je pa nam tudi prav vse eno“ — mi odgovori.

„Ktere ste pa te dve jedí?“

„Augšpurgarske klobase s krompirjem, ali pa kisel fižol s česnom.“

Z glavo stresam in godernjam: čudna zares čudna ta krčma! — da imajo tù kranjsko narodno jéd, ktero bi težko, zlo težko v kaki drugi dunajski krčmi najdel! Vesel fižola ukažem in potem vino poskusim, — al kako se mi je to prileglo, da še ne kmalo tako! — Ko sem se bil tako lepo navžil, si smodko zapalim, žvižka drugi natis ukažem in premišljujem zdaj pijanega srakoperja, zdaj Turibiusa, zdaj krčmarjev solnčni obraz in spet tako v kolobaru.

Enajsta ura se približa in napravljam se za odhod, ko se mahoma vrata z močjo odprejo in v sobo stopi od snega vès obeljen mož, v kterem sem precej svojega domačina in vseučilisčnega tovarša spoznal: bil je stari pravdoslovec France Môdrôs.

Da, France Môdrôs — najbolj prekanjen, kakor so pravili, med vsimi rojaki; M. Lisica je bil proti njemu le dobrovoljček, ker France je bil zraven tudi strašno skriven in kaj malih besed. Zatoraj ga je razun starih glav le malokdo bolj natanko poznal, le po pravljici smo čuli o njem, ker k „črnemu jelenu“, kar sem pomnil, ga nikoli ni bilo. — Vsede se kakor star znanec k mizi sredi sobe, si sneg otrese in glasno „Turibius-a“ pokliče. Brez uklanjanja se mu mož z očali predstavi in tiho na ušesi vleče, kaj bo zapovedal.

„Pet bokalov pive!“ zagrmi in si pri tem dolgo lulo zapali, ki ga je že v kotu nabasana čakala. Iz vsega obnašanja previdim, da je že F. Môdrôs tù star gost in da se s Turibiusom vrlo dobro poznata. Prijazno se mu bližam, mu dober večer vošim, in ga vprašam, kako da on v taki nevihti in tako pozno sem zaide? Kakor da bi hotel za popotni list vprašati, me od vrha do tal premeri, se skrivnotno nasmehlja in počasi flegmatično odgovori, kaj da vendar vse to mene briga? Hočem ga zavoljo svoje predrznosti za odpuščanje prositi, pa mi besedo prestriže in pravi:

„Ne misli, da imam kake skrivnosti; v „Nussdorf“ sem se šel sprehajat in sem zdaj sem večerjat prišel.“ Debelo ga gledam, ker to je ravno tako, kakor bi človek šel iz Ljubljane na Črnuče na sprehod, od letod k Žibertu v Šiško na večerjo, stanoval bi pa v Rudniku. — „Si imel gotovo v „Nussdorfu“ važne opravke, ker sicer ne verjamem, da bi bilo tako prijetno šetati v takem vremenu!“

„Ne zapopadem, kaj te spet to briga! pošten človek se ravno tako lahko v snegu sprehaja, kakor če ga pomladansko solnce greje“ — mi brez nejevolje enako flegmatično odgovori. Mislim se na to posloviti, pa prijazno me za roko prime, me primora se poleg njega vsesti in dostavi: „Tega pa ne, da bi mi ti zdaj le tako všel; Nemec pravi, „mitgefangen, mitgehangen“, ker si danes slučajno naš slavni „hotel“ zavohal, boš tudi pomagal likof piti.“

Komaj te besede izusti, se vrata na stežaj odprejo in pridrvijo se v sobo: vsi beli — bilo je na vseh vernih duš dan — kakor strahovi štirje možje, ktere še le spoznam, ko se snega otresejo. Bili so moji rojaki: naprej pravdoslovec Krištof Šuka, za njim modroslovec Tiln Špencir, za tem zdravoslovec Volbenk Lintvern, ki je zmiraj trdil, da se njegovo ime po angležkem običaju „Lim“ izgovarja, in zadej je bil kupčijski agent Emanuel Kanalček. — Vsaki teh mož je bil značaj svoje baže; v svojih mislih in v mnenjih so se tako malo vjemali, kakor Plato in Aristotel, ali pa Hegel in Schelling. — Vsedejo se vsi okoli Franceta, s kterim so se po videzu nocoj skupaj sprehajali. Veselja sem si roke ribal, da me je nevihta danes nenadoma zamedla v tako krasno družino. (Dal. prih.)

Dopisi.

V Beču 25. rož. J. M. — Dve zadnje seji državnega zbora, to je, 134. in 135. ste karakteristične za-nj in važne za Slovane sploh, za Slovence pa še posebno. Obravnali so se v teh sejah stroški za šole. Naš občespoštovani zastopnik dr. Toman poprime besedo po govoru poročnika dr. Brinca. Krepko in navdušeno izpeljuje podslombo svojega predloga, kteri obsega pravično vpeljavo národnega jezika v šolah. Tako more le tak govoriti, kteri je popolnoma prepričan vsega, kar zastopa. Razodevali so se mu večkrat „pravo-klici“. Še celó „Presse“ in pa „Botschafter“ sodita dosti dobro o njem. „Presse“ pravi, da gledé na obveljavo slovenskega jezika v kancelijah bode menda tudi obveljal predlog za šole. „Das Haus wird so wie beim Justizbudget kaum anstehen, sein Votum zu Gunsten der sprachlichen Gleichberechtigung innerhalb jener Grenzen, die durch die Nothwendigkeit einer universellen Bildung geboten sind, abzugeben.“ Noben dunajskih časnikov ni zoper njega bil. In vsak pošten človek si tudi drugače misliti ni mogel, kakor da bode zbornica sprejela Tomanov predlog, in pokazala, da je pravična in da ji niso besede „ravnopravnost vseh narodov“ le na jeziku, ampak tudi v srcu. Misliti je mogel vsak, da bodo bandêrniki liberalizma in njih podložni dosledno kakor pri zadnjih dveh nasvetih dr. Tomana tudi pri tem glasovali, kar je podlaga unima. Žalibog! zmotili smo se. Liberalizem teh Nemcov ni tako resničen, kakor trobijo po svetu. Mislijo si menda, ako ne nemčujemo čedalje bolj na Slovenskem, nam znajo poslednjič še Slovenci v djanji dokazati, da smo se motili, ko smo jim zmiraj lagali, da so slovenske dežele „deutscher Boden mit deutscher Kraft und deutscher Cultur.“ Dr. Tomanov predlog mora pasti, je sklenil naš „vorparlament“, in dvomiti ni nobeden mogel, da se ne bo tako tudi v parlamentu zgodilo, ker zdaj Nemec gospodari čez vso Avstrijo. Da se to lože pred svetom opraviči, so poslali figurante v boj. Nikar naj ne mislita Deschmann in pa Kromer, da sta ona kaj pripomogla s svojimi puhlimi in zvitimi govori k padcu slovanskega predloga. Nam so vse skrivnosti za kolisami popolnoma znane. Vidi se pa spet iz tega, kaj nam je pričakovati od tega zbora, ktere večina ima svoje pravo mesto le v Frankobrodu, ne pa na Dunaji — v glavnem mestu Avstrije, o kteri nobena poštena duša ne more reči, da je nemška država. Kdor ni slep in gluh, že očitno vidi namero tega sklepa! — Po Deschmannovem govoru zavpije Šteffens „konec!“ Hotli so namreč dr. Tomanu besedo vzeti, ktero bi bil po pravilnem redu imel imeti. Gospodarji v hiši so tudi dosegli, kar so sklenili že poprej. Predsednik mu ne dá besede. Večina odbornikov je za konec debate. Ko je bilo vse to sklenjeno, beseduje Kromer; vidilo se je iz govora, da se bojí slovenskega jezika kakor turčín križa; pokazal je tudi globoko učenost svojo v jezikoslovji, ker je govoril od „kranjskih in slovenskih“ krajev. Pokazal je pa tudi danes predsednik zopet, da je res dober voznik Nemcov v avstrijanskem parlamentu. Gotovo mu bodo peli Nemci hvalo za tako izvrstno izpeljavo njih misel in djanj. Predsednik pravi, ko ga nemški Moravec, Szabel, za osebno opombo prosi: „Ako dam vam besedo, jo moram dati tudi Toman-u.“ Tako zastopa predsednik ravnopravnost. Nemec dobí precej besedo, Slovan pa ne. Ali se s takim obnašanjem bodo privabili Hrvati in Madžari na prazne klopi?! — Ko hoče Toman spričati svoj predlog zastran zdravniškega učilišča v Ljubljani, mu predsednik ne dovoli več besede. V tej stiski vpraša dr. Toman zbor: ali mu privoli govoriti? In pokazal se je zopet očividno liberalizem tega zbora! Besede mu večina odbornikov ne privoli, dasiravno bi bil mogel po pravilnem redu govoriti še pred dvema drugima govornikoma. Ko vidi, da ni mogoče pri takih okolinostih doseči pravice, vstane in gré iz zbornice. — Brinc pravi, da je Toman „res lepe in prevdarka vredne reči govoril“, pa ker sta si pa dva Krajnca nasproti govorila, ne vé, ali res Krajnci hočejo to, kar dr. Toman pravi. 20.000 podpisov Nemcom ni dosti, da bi se prepričali, kdo prav zastopa zadeve Slovencov. — Taka zmaga, kakor je bila današnja, Bogme! da ne bo prinesla dobrega sadú.

V Gradcu Kresovega dne. M. — Vsled undanšnje naredbe visocega pravosodnega popečiteljstva na više deželne sodnije zastran rabe slovenskega jezika v sodnijah *) je bila danes pri tukajšni deželni sodnii v slovenskem jeziku prva končna obravnava, pri kteri so državni pravdnik gosp. vitez Andrioli in gg. sodniki, posebno pa zagovornik g. dr. Razlag, pokazali, da je slovenski jezik že popolnoma ugoden za vpeljavo v sodnije, in da izrečena ravnopravnost ne sme samo na papirju ostati. Obtoženka, rojena Slovenka iz Ogerskega, je na vprašanje predsednikovo, v kterem jeziku bi naj se obravnovalo, nemški jezik za obravnavo izbrala in delj časa nemško lomila, dokler da so sodniki sami za razjasnitev resnice morali začeti slovenski upraševati. Ravno zavoljo tega moram bravce „Novic“ nekaj opomniti. — Mnogo je Slovencov, ki znajo nekaj nemških besedi hrustati, in tudi zlo navadne reči govoriti, in kteri, ako stopijo pred sodnika, večidel nemški spregovorijo, da pokažejo, da kaj več znajo in po svoji misli sodniku bolj ustrežejo, pa le pokažejo, da nemški ne znajo. Sodniku namreč pri razsoji ni mar ravno vaje v nemškem jeziku poslušati, temuč resnico iskati; to pa iz zmedene nemščine teže sprevidi kakor iz gladke domače slovenščine. Nemščina je pa Slovencu, ki ima pri sodbi opraviti, tudi škodljiva, kadar nemških, ali prav za prav latinskih pravnih izrazov (besed) ne ume, in na-nje odgovarja, ali o njih misli kaj popolnoma napčnega. Tako si utegnete biti misel in beseda navskriž, resnica pod tem trpi in pravica pride v nevarnost in temu v škodo, ki je prostovoljno pripomoček domačega jezika zavrgel. — Ker se vsakemu človeku primeriti utegne, da ima kaj pri uradnijah opraviti, je tudi slehernemu domač poduk v pravdnih rečeh prav koristen. Zato priporočam vsem Slovencom, posebno pa posestnikom in županom na kmetih dr. Razlag-ovega „Slovenskega pravnika.“ Te bukve, ki bodo ravnokar zagledale beli dan, obsegajo v čisto razumljivi, gladki slovenščini toliko potrebnega in koristnega nauka, da se hvalijo same sebe in se njih cena s koristjo, ki jo bravcu naredijo, stokrat poplača. Sodniki pa, kterim je gladko slovensko govorjenje iz navade prešlo, naj se iz naših časnikov navadijo pismenega jezika; v kratkem času jim bo gladko tekel, in spoznali bodo, da kar nič ni tako poptujen, kakor marsikdo pravi, in da ga popolnoma ume tudi priprosto ljudstvo. S tem pa, da se slovenščina več ne zavrača od sodnijskih vrat, bo zginila tista nezaupnost priprostega ljudstva do uradnih gospodov, ki je tako dolgo spodkopavala spoštovanje uradnikov in vero do vsem enake pravice. Popolno zaupanje do uradnikov, ki spoštujejo narodni jezik, bo pa množilo poštenost in sploh državljanske kreposti.

Naj h koncu omenim še važno zadevo štajarskih Slovencov. Pod graško deželno sodnijo spada mnogo Slovencov; pri ti sodnii se tudi obravnujejo hudodelstva velikega izdajstva, razžalitve veličanstva in udov cesarske hiše in motenja javnega pokoja za vso Štajersko; al po odhodu g. odvetnika dr. Razlaga v Brežice iz Gradca ne bo, kakor se menda kaže, nikogar, ki bi pri končnih obravnavah kot zagovornik obdolžencov iz Slovenskega slovenski dobro razumel in gladko govoril. — To moram tukaj sprožiti, ker časniki so v ustavnih državah za javne

*) Tretji članek omenjenega ukaza je: „Mora se na to gledati, da so pri kazenskih in končnih obravnavah z obdolženci, ki samo slavenski znajo, sodniške osebe z državno-pravdniškimi uredniki in zagovorniki vred, ki imajo pri tem opraviti, slovenskega jezika popolnoma zmožni, da se toraj obravnave storijo v slavenskem jeziku, ter razsodba in po mogočosti tudi razsodni nagibi v tem jeziku razglašajo.“

potrebe in pravične prošnje očitni glas državljanov, kterega vlada vedno lahko in s pridom posluša.

Iz Maribora 27. rožnika. + — Doba nam je došla, da ima mili naš materni jezik obveljati pri gosposki v uradnijah. Naj bi vsi Slovenci spoznali, koliko vredno je to, da se v domačem jeziku pri gosposki opravlja, gotovo ne bi naša reč toliko nasprotnikov imela. Dokler pa vsi Slovenci velike vrednosti narodnega jezika v javnih opravilih ne spoznajo, bodo sami, kakor žalibog do sedaj svoj lastni jezik zatirali, svoje narodne pravice z nogami teptali, bodo pa tudi med vsimi avstrijanskimi narodi zadnji ostali, sebi v največo škodo in drugim v posmeh, zakaj kdor svoje lastine ne spoštuje, njega ptujec zaničuje. — Treba je tedaj podučevati ljube slovenske kmete, da se zavedo, — jim kazati dobiček veliki, ki bo prirastel iz tega, ako jezik naš slovenski ono veljavo zadobi, ki mu po vsi pravici gre. In ravno v tem obziru se nadjamo, da bodo letošnje „Drobtinice“, ki jih je izdalo ravnateljstvo lavantinskega semeništa, posebno dobro vstregle, ker živo popisujejo žalostne nasledke nesrečne nemškutarije, in tudi imenitnost in pomen narodnega jezika za časno in večno življenje naroda. Nabrali so drobtinice te pisatelji izvrstni, njih največ pa milostni knezoškof, kterih blažena roka se nikdar ne vtrudi prižigati luč in pripravljati Slovencom boljšo bodočnost. Z veseljem smo zapazili, da je slavno vredništvo pri uredovanji na enakost slovniških oblik gledalo, kar gg. dopisatelji za zlo vzeli ne bodo, zakaj po edinosti slovstveni se bodemo Slovenci po toliko deželah razkropljeni vedno bolj in bolj približevali, po edinosti pisave od leta do leta bogateje slovstvo dobivali, ako Bog dade in bratovska ljubezen vseh Slovencov. Rodoljubi! sezite po „Drobtinicah!“ zlate so, sreberne in leskeče, in trosite jih po vseh krajih in mestih, naj si narod ž njimi kinča in blaži duha svojega.

Iz Maribora. *(Od Mariborske čitavnice.)* Vsem gospodom udom se s tem na znanje daje, da bo 13. julija ob 6. uri zvečer glavni zbor, pri kterem se za preteklo polletje račun položi in vsled naših pravil novi odbor zvoli.

Odbor čitavnice Mariborske.

Celje 28. rožnika, —č— 16. dne t. m. začela se je končna obravnava pri okrožni tukajšni sodnii pred petimi sodniki, gledé preiskave v slovenski Bistrici peljane proti Tomažu G. in sokrivenci. Predmet preiskave so bile tatvine storjene v dobi enega leta okoli Rogatca, Ptuja, Maribora in Bistrice. 40 oseb je na zatožnih klopéh sedelo zavoljo 45 tatvinskih djanj in pa enega hudodelstva javne posilnosti. Zatožni spis je bil v slovenskem jeziku sostavljen, in obravnavo, ktera je celi teden trpela, je dotični predsednik samo v slovenskem jeziku vodil, v kterem je tudi sodbo zborne sodnije naznanil. 11 zatožencov je obsojenih na kazen težke ječe od 13 mescov do 8 let, 24 jih je dobilo manjo kazen, 4 so oprosteni zatožbe zavoljo pomanjkanja dokazov, eden pa je bil nedolžen spoznan. Ta obravnava je za tega del važna, da je zatožni spis slovenski bil, česar dozdaj tukaj še doživeli nismo. Važneja še bi bila, ako bi se namestnik državnnega pravdnika slovenskega jezika poslužil bil. On je sicer rojen Nemec, al znano je, da slovensko dobro razume in govori. Tudi zagovornika, čeravno rojena Slovenca, sta nemško govorila; čez 5 ur so govori trpeli — nerazumljivi tistim, ktere so zadevali. — V Gradcu sta zastopnik državne oblastnije in zagovornik 24. junija t. l. pri obravnavi slovenska govora imela; — če je to v nemškem Gradcu bilo mogoče, ali bi tedaj takošni govori v slovenskem Celju greh bili?

Iz Istre 26. rožnika. K. R. — Neka stranka sanja o sreči Istre le tedaj, ako se potalijanči vse: šola, cerkev itd., al bolje misleči vidijo razvitek in blagostanje Istre pod geslom cesarja avstrijanskega in pa vsem narodom enako pravični vladi, za ktero se Črne in Toman tako hrabro potegujeta. Kako pa se godí maternemu jeziku tù in tam pri nas, naj sodijo častiti bravci sami iz sledeče prigodbe. V neki učilnici je spoznal učitelj potrebo, podučevati otroke v maternem slovenskem jeziku, in je uril svoje učence marljivo v njem, prestavljaje talijanščino v domači jezik, kjer je narod lašk in slovansk, pa ni ne ene knjižice slovanske, čeravno je otrok polovica slovenske krví. Al slabo jo je zadel! Pride local-inspettore (trd Lah) pa se počne hudovati nad skrbnim učiteljem, da se podstopi učiti jezik „ščiavo“; ako ne neha, stariši otrok v šolo več pošiljali ne bodo — se vé da, kteri so njegove trme! Kakor tukaj, se v mnogih učilnicah s talijanščino zatiruje slovenščina, in Lah se šopiri na ptuji — slavenski zemlji ter tlači lepi materinski jezik, oni jezik, — ki ga pravi Istrijan zove „naš“ jezik, v kterem se božja beseda naznanuje, ki ga rabi Istrijan v pogovorih, v vseh važnih pogodbah itd. Ravnopravnost, kje si! Kje pa si po takem tudi omika naroda in sreča njegova? — Sliši se, da tudi v podnožji Učke se je sviloreja letos slabo ponesla, kakor v Bujskem okrožji, kjer so bili sicer zdravi črviči plačani po 1, 2 do 3 gold. najboljši, — v Paznu do 1 gold. 30 krajc. Sicer je v okrogu Bujskem suša zlo škodovala pšenici; le malo dežja je te dni ohladilo vročo zemljico. Slabo se kaže, — trte bolehajo, sonce pripeka, da je kaj!

Iz Tominskega 20. rožnika. *) Že sem Vam, ljube „Novice“ pisal, kako lepo se tudi pri nas za naše narodne pravice po ljudskih šolah, čitavnicah itd. skrbí, ter srčno željo izgovoril, da bi se le skoraj tudi našemu jeziku vrata še v kancelije in više šole odprle, in naš jezik in naše ljudstvo bo kmalo memo drugih izobraženo. — Prvo, hvala Bogu, kakor se sliši, se je že zgodilo, ker tudi pri nas se je že začelo nekaj v slovenskem jeziku uradovati, posebno gosp. notar v Tominu, iskren rodoljub, pisma temu, ki hoče, že vse slovenske napravlja. — Zdaj Vam pa hočem še od druge strani o omiki našega ljudstva kaj veselega povedati, namreč nekaj od sadjoreje naših krajev. — Tudi v ti reči se more naše ljudstvo precej omikano imenovati, česar se vsak lahko prepriča, kteri le nekoliko naše kraje pozna ali po teh krajih potuje; vidil bo tukaj vasí in posamne hiše tako s sadnimi drevesi obdane, do se malo vidijo, po polji in travnikih pa cele vrste sadnega drevja, da bi mislil, da je le toliko drevoredov! Še celó po spašnikih ali gmajnah se precej sadnih dreves nahaja. Da so potem takem sadni pridelki v dobrih letinah obilni, bo vsak rad vrjel. Sadja se pa pri nas tudi vsake sorte pridela, kakor je kraj za to, da se mu prileže. V nizkih in bolj gorkih krajih se zraven hrušk, jabelk, češp, češinj itd. tudi breskve, in doli bolj proti Gorici pa tudi grozdje in smokve (fige) pridelujejo; v bolj visokih in mrzlih krajih pa le bolj hruške, jabelka, češplje in orehi.

Rodoljub.

Iz nemškega Rota 13. rožnika. — Da se v našem Tominu cesarski uradniki bolje sponašajo za slovenščino kakor slišimo od drugod, vé najbolje tisti, ki ima pri kantonski gosposki sam opraviti. Tega sem se jez sam prepričal. Lepo je slišati uradnika, ki marsikterega nemškutarja zavrne rekoč: „ne zastopim vaše „šprahe“; govorite lepo slovensko.“ Pred letom smo dobili kontrolorja Istrijana, ki besedice slovenske ni razumel, zdaj pa že marsiktero vlogo v slovenskem jeziku reši. Da pa zraven uradnikov tudi duhovniki v slovenščini ne zaostajajo, ne morem zamolčati, posebno sta za pravico našo vneta gospoda Anton Rotar, fajmošter iz Podberda, in Filip Kramar, fajmošter naš, ki vse razpise le v slovenskem jeziku izdajata. Draga gospóda, ker se ne sramujeta očitno delati svojim faranom v prid, mi tudi ne bota zamerila, ako Vaji imena svetu povem; mislim pa s tem tudi lene zbuditi, za mili naš jezik unete pa še le bolj utrditi. Danes smo tudi pri nas prvi snop osimca (osimec je pri nas ječmen) poželi; letina obeta jako dobro. Drugi pot kaj več. Martin Burger, kmetovavec.

---

*) Po naključbi se je založil ta dopis; zato smo mogli izpustiti, kar je zastarelo. Ne zamerite! Vred.

Iz Novomeške okolice 24. rožnika. M. — Ko je bila slana ponoči vélike srede vse posmodila, je bilo pač vsacega upanje obilne in dobre kapljice po vodi splavalo. Al zopet se je nekaj opomoglo grozdje po nogradih. Ne bo ga sicer toliko, kakor bi ga bilo moglo biti, morebiti tudi polovica ne toliko; pa vendar nekaj ga le bo, če kaka nevihta ne prihruje, kar Bog obvari. Vse je bilo unidan preč; grojzdiči od slane osmojeni so odpadali; pa Bog je zopet gorkega vremena dal in odganjati je jelo iz druzih popkov, kjer jih še prej znati ni bilo. — Kar žita zadene, se ječmen letos ni dobro obnesel, pšenico, sosebno pozno sijano, je rija pritisnila; rež pa je dosti lepa.

Iz Ljubljane 26. junija. —z. — Pod imenom „Avstrija“ se je na Dunaju z ministerskim dovoljenjem od 8. avgusta 1860 ustanovila asekuracija za bolnike, zavarovanje življenja itd. Asekuracija ta, ki se opira na vzajemnost vseh deležnikov in se zamore potem takem res bratovščina imenovati, sprejema 1) zavarovanje kapitalov od 25 do 5000 gold., kteri se izplačajo, kadar je družbenik umrl, njegovim ljudém; ona sprejema 2) zavarovanje stroškov za bolezen od 2 do 20 gold. za teden skozi celi čas bolezni, — 3) zavarovanje penzije, ki jo zamore družbenik v določenem času že sam vživati, ali po njegovi smrti kdo drug; tudi 4) stariši in irobi imajo pri tej družbi lepo priložnost, svojim otrokom ali izročencom zagotoviti doto itd., tudi 5) druge erbne ali dedne tovaršije se zamorejo po nji ustanoviti, ki v primeri s starostjo z majhnimi ali večimi plačili vsaki mesec, vsake kvatre, pol leta ali za celo leto na enkrat si zagotovijo dohodke obilniše s tem, da po smrti tega ali unega tovarša poerbajo ostali njegov kapital s činži vred. Ta družba obsega celo cesarstvo naše; glavno vodstvo je na Dunaji, po deželah pa, kakor na Českem, Marskem, gornji Avstrii, Štajarskem itd., so poddružnice, ktere skrbijo, da se čedalje bolj razširja ta dobrotljiva naprava. Da bi se tudi krajnska dežela udeležila, je prišel gosp. dr. baron Adolf Kall v Ljubljano, in se z gosp. županom Ambrožem in nekterimi drugimi gospodi pomenil o tej zadevi. 23. dan t. m. je bil v mestni hiši zbor, v kterem je gosp. župan razložil namen te koristne družbe in se je ustanovil glavni odbor za Krajnsko. V tem zboru so bili enoglasno gospod župan Ambrož za načelnika, prvi magistratni svetovavec gosp. Guttman za namestnika njegovega, gosp. dr. Etbin Costa pa za tajnika izvoljeni, — za odbornike pa gospodje: deželni odbornik dr. Jan. Bleiweis, mestni svetovavec Horak, magistratni svetovavec Jeras, c. k. finančni svetovavec dr. Kaltenegger, generalvikar in stolni prošt Kos, c. k. advokat dr. Pongrac, c. k. deželni svetovavec dr. Schöppl, kanonik in mestni fajmošter Zupan, mestni svetovavec Schwentner, mestni svetovavec Verhovc, profesor dr. Vončina in pa baron Mihael Zois. Sklenjeno je bilo dalje, da vse odborove pisma podpisujeta načelnik (ali njegov namestnik) in pa tajnik, in naj si odbor na vso moč prizadeva vpeljati to bratovščino tudi v naši deželi in jo razširiti po celi deželi, ker je gotovo, ako se ljudem dopové velika dobrota, ki jo zamorejo z majhnimi dnarnimi doneski doseči, bo štela družba ta, ktera ne iše nobenega dobička za se, kmali veliko število deležnikov. Važna oseba za družbo pa je dnarničar (kasir); zato kasir ni bil že danes izvoljen, ampak sklenilo se je, pozvedati pred, kdo bi bil pravi mož za to, in v prihodnjem zboru ga še le izvoliti.

— Ponoči od petka na saboto ob pol dveh se je vojaški straži na ljubljanskem gradu prikazal bel mož; ona ga nagovori trikrat in trja odgovor; ker pa le molčí, vstreli — al mož zgine, in ali ta ali kak drug — pa tudi bel — se prikaže na drugi strani, za kterem poklicana patrola strelí, pa tudi ta zgine. Kdo je bil ali sta bila dva, in kaj je hotel na gradu ponoči, kjer so jetnišnice, nobeden ne vé; vsako noč patrolirajo vojaki zdaj po gradu. Ker je „strah“ v sredi votel, krog kraja ga pa nič ni, tedaj ni bil strah, ampak kaj druzega, pa kdo?

Iz Ljubljane. Kar se je godilo pretekli teden v državnem zboru na Dunaji o šolskih zadevah slovenskih, je vse, ki imajo le iskrico domoljubja v srcu, razsrdilo neizrečeno; celó taki, ki gledajo ustavni razvitek dežele naše le bolj od deleč, so rekli, da Krajnci smo res „unicum“ v državnem zboru, ker kar eden naših zida, brž hitijo poderati drugi. Ni nas volja se na dolgo in široko spušati v gnjusno stvar, ki se sama po sebi sodi; vsak, kdor še ni bral celega Tomanovega, Deschmannovega in Kromerjevega govora, bode iz prestavljenih stenografičnih spisov, ako so mu šolske in narodove naše zadeve le nekoliko znane, sam lahko sodil, kaj je pravica, kaj pa krivica, kaj je resnica, kaj pa zvijača. Res, da v ustavni, vsem narodom resnično pravični Avstrii bi ne bilo treba v državnem zboru se puliti za pohlevno mrvico pravic, ki naj jih vživa tudi domači jezik v šolah, da si z njega pomočjo narod naš naravnost in brez ovinkov mudivne nemščine zadobí tiste vednosti, ki se štejejo v omikanje vsakega naroda, tedaj tudi slovenskega, da bo nehal biti „der dumme Kraner“ in pa „der dumme Windische“, za kar so ju pitali dozdaj vkljub nemških šol in nemške zveličavne kulture, in da se v šolah izurijo uradniki, zdravniki, bogoslovci itd. v domačem jeziku tako, da jih ne bo strah in groza, ko imajo v opravilih svojih rabiti jezik naroda, med kterem si svoj kruh služijo, in da se sploh v javnem življenji povzdigne lepi jezik živega in krepkega naroda do tiste veljave, ki mu gré po božji in cesarjevi volji in ki jo vživajo tudi drugi narodi; — al ker žalibog! (vsemu Deschmannovemu besedovanju nasproti) še sence ni, da bi se bila cesarska ukaza, še pod absolutizmom dana v letih 1854 in 1859, pri nas spolnovala, in ker v naših gimnazijah in realkah tudi „Organis. Entw.“ od leta 1849 ni nikoli svoje prave veljave zadobil, je pač živa potreba bila, da se je dr. Toman potegnil za to, da državni zbor izreče to potrebo in da se tudi slovenskemu narodu dá, kar mu gré, ne za prazne utopije, ampak za njegov telesni in dušni blagor, in za kar je očitno prosila slovenska dežela z blizo 20.000 podpisi v znani peticii, — kar so ponavljale zaupnice s tisučernimi podpisi, ki jih je prejel že dr. Toman od vseh straní slovenske zemlje, — in kar je še le unidan cela vipavska dolina tako slovesno izgovorila po veljavnih možeh, ne po vrtoglavih fantalinih. Iz tega je dosti očitno, kdo hodi pravo in tisto pot, ki jo narod (ne pešica odpadnikov mestnih ali kmečkih) hoče in jo pravico ima terjati v dobri zavesti avstrijanski, in za komú velika večina naroda stojí: ali za Tomanom, ki zahtevaje narodu svojemu pravice čisto nič prenapetega ne terja, ali za Deschmannom in Kromerjem, ki odbijata slovenskemu narodu ravnopravnost. Če gosp. Deschmann razklada, kaj vse se je že storilo za narodni jezik v srednjih šolah, mu lahko odgovorimo, da celó nič razun slovnice, ki se skozi 8 let učí in bere, kakor da bi Slovenec 8 let potreboval, si svoj jezik učiti! — če pravi, da slovenščino le izprašani in potrjeni učeniki učijo, mu odgovorimo, da le — dva sta v Ljubljani taka; — če pravi, da bi mu žal bilo, ako bi zavoljo jezika trpela veda in znanstvo, mu le to odgovorimo, da imamo — čast našim rojakom! — za vse nauke izvrstnih domačih učenikov, ki pa morajo drugod služiti namesto na domačih gimnazijah. In tako bi lahko podrli vsak stavek Deschmannov, — pa čmu bi se ukvarjali z rečmi, ki niso vredne pretresovanja. Gosp. Deschmanna je podpiral gosp. Kromer s svojimi „večletnimi skušnjami“ v Kočevji itd., po kterih je zvedil, da ljudstvo slovensko ne želí domačega jezika v kancelijah in v šolah. Ko bi Kromer ne bil gospod iz kancelije, bi mu to morebiti kdo verjel; tako pa se že iz tistih 105 „berichtov“ vé, da taki glasi so le „pro domu sua.“ Kako bi si bil ubogi kmet ob času absolutisma upal kaj tacega v kancelii le ziniti, ko je mogel vsak drug molčati o

tej potrebi! Če se gosp. Kromerju tako prijetno zdi, da naš narod dobiva iz kancelij pisma v nerazumljivem mu nemškem jeziku, bi radi vidili, kako bi Kromer piskal, ko bi se mu le madžarske in hrvaške pisma na mizo pokladale. „Kar ne želiš sebi, ne stori drugemu“ — ta zapoved kristjanske ljubezni je gosp. Kromerju le „verkappte, sich selbst überschätzende Intoleranz.“ Al s takim natolcevanjem se dandanašnji ne dájo več odbijati pravice nobenega naroda, kteri ni zavoljo kancelij na svetu, ampak kancelije so zavoljo njega. Nazadnje se gosp. Kromer srdí nad mudivnim predlogom Toman-ovim; pa le to je čuda, da se ni srdil drugikrat, ko so v 13 mescih njegovi „Gesinnungsgenossen“ tolikrat prazno slamo mlatili! Kar je dr. Toman terjal, je bila skoz in skoz pravična terjatev na pravem mestu, in če tudi je predlog njegov danes padel, si je vendar zaslužil novo zahvalo domovine, ktera — vkljub Deschmannu in Kromerju in vsem nemškim centralistom — ne obupa, da ne bi posijalo milejše sonce tudi pred prag njeni. Kdor je dolgo trpel, zna še potrpeti. Mi še nismo obupali nad Avstrijo, tudi Slovanom pravično.

— Gosp. c. k. deželni poglavar naš je bil 30. t. m. v Trebnem izvoljen za deželnega poslanca.

— Nekteri dunajski časniki so nas oplašili unidan z novico, da ni našega trgovca doletelo z Esterhazijevo srečko tistih 40.000 gold., ktere smo v poslednjem listu omenili, ampak nekega trgovca v Pragi. Al to ni res; gosp. Terpin je bil te dni sam na Dunaji in je zvedil, da je srečka njegova; 15. decembra t. l. potegne denar.

— *(Pobérki iz raznih časnikov.)* „Eingesendet“ v „Laibacherci“ očituje „Novicam“, da ni res, da „4 Mann hoch“ je bilo Krajncov unidan v Tržiču, ter pravi, da „šlo je s pevsko družbo ljubljansko 12 Krajncov“, po takem so se (hört, hört!) zmotile „Novice“ za celih — 8 mož. Smešno bi bilo, ako bi se „Einsendlerju“ nasproti pušali v droben rodo- in véropis in bi „adjustirali“ prave Krajnce, ali da bi doštevali tista, ki so ju v Kranji pobrali (kajti „Novice“ so govorile le od Ljubljane) ali tista, ki sta „par ordre“ šla itd.; zato le to rečemo: „Einsendler“ ne kliči celó mrtvih iz grobov in „Novicam“ ne očitaj svojih pregreh, sicer ti bojo povedale še marsikaj, kar so dosihmal zamolčale, ker se za celi tržiški shod še zmenile niso, dokler ni „Einsendler“ kot korespondent „Triesterčni“ shod pod Ljubeljem za „demonstracijo“ proklamiral. Takrat še le so z loputo udarile po polžu, ko je rogé pokazal. — Da ne samo o narodnih in druzih političnih zadevah nam „Laibacherca“ daje dobre nauke, temuč tudi o topništvu, kažejo poslednje „čenčarije“, ki nam pa le tega razjasnile niso, kdaj „možnar“ jenja biti možnar in avanzira za „kanono“. — „Tagespoštni“ korespondent je te dni svetu pokazati hotel, da modri Salomon je bil le muha proti njemu. Čujte, dragi čitatelji, kaj je rekel. Popisovaje končno obravnavo c. k. deželne sodnije ljubljanske s ponarejevavcem bankovcov in njega pomočniki, modruje nazadnje tako-le: „Die Verhandlung wurde slovenisch geführt und dürften sich die Ultras (— se vé da „nie ohne dieses!“ —) überzeugen, dass weder an die Angeklagten noch an die **des Deutschen nicht mächtigen Zeugen eine deutsche** Frage gestellt wurde“, to je ob kratkem po naše: „zdaj bojo vendar prenapetneži slovenski tiho, ker vidijo, da tudi na take, ki nemškega jezika ne znajo, sodnija ne enega nemškega vprašanje ne stavi!“ Slavna sodnija bo gotovo nejevoljna odbacnila tako abotno hvalo, — slovenski „prenapetneži“ pa na tem dopisunu očitno vidijo, da, kogar Bog kaznuje, mu možgane zmeša!

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. *(Iz državnega zbora).* V zbornici poslancov so prišli pretekli teden državni šolski stroški v pretres. Ministerstvo nauka potrebuje letos za šolstvo le 2 milijona in 700.000 gold., za šolske naprave pa 451.000 gold. Dr. Brinc je bil sporočnik odborov. Popisal je stan ljudskih šol po vsem cesarstvu iz ministerskih pozvedb, kar bomo drugopot tudi v našem listu povedali, ker je važno vediti, kako stojí z ljudskimi šolami po svetu. Poslanec Schneider iz Šlezkega poprime prvi besedo in govorí za zboljšanje plače ubogim učiteljem ljudskih šol; poslanec Sitka govorí za podporo realke Jiglavske, poslanec Goriup za zboljšanje plače učiteljev goriške normalne šole. Gosp. minister Schmerling zagotovlja, da bode vlada nasvet Sitkov in Goriupov v resen prevdarek vzela, in če se skaže, da je res tako, bode pomagala; za letos pa je že prepozno, ker se bliža konec leta. Potem se je glasovalo. Odborov predlog: naj se dovoli 451.300 gold. za šolske naprave je bil potrjen, — Sitkov predlog je padel, Goriup pa je svoj predlog po zagotovilu ministrovem umaknil. — Za tem je dr. Brinc nadaljeval šolske zadeve gimnazijske in nasvetoval, naj se dovolita 2 milijona in 614.439 gold., in je željo izrekel, naj se zboljša, kjer je treba, plača učiteljev gimnazijskih.

Zdaj poprime dr. Toman besedo in govorí takole:

„Ako sopet danes se lotim, o národnih pravicah govoriti, spodbadajo me k temu najprvo dosedanje pripoznanja slavne zbornice v dotičnih rečéh, važnost rečí same in posebna dolžnost, ktera me veže dokazati, da ravnopravnost narodov, zlasti pa slovenskega v šolskih zadevah dosedaj še ni obveljala. Finančni odbor ni prezrl važnosti te rečí, pretehtoval je mnogo mnogo o tej zadevi in izsnoval je nasvete iz teh pretehtovanj. O ravno tem oziru, kar se tiče prikladnosti učiteljev in dobre osnove srednjih šol, to je, gimnazij in realk, zlasti pa gledé národnosti, bodem tudi jez govoril.

Avstrija hoče pravna država biti; pravna država pa se razodeva s tem, da ona priznava osebnost v posamnem na drobno kakor tudi v veliki celoti. Vsaki narod tedaj mora v pravni državi biti priznan. Vsaki narod pa ima mnogotere pravice. Ena najimenitnejih pravic je pravica do narodnega poduka in do narodne omike. Vsaki narod se more omikati samo s pomočjo svojega lastnega jezika. To je tako resnično, da tega nihče ne more ovreči, kdor misli bistro, resnično, pošteno in pravično.

Resnica tega je tako mogočna, da še celó prejšna centralistična absolutna vlada ji ni mogla popolnoma ušes zamašiti, in da je dala ukaze, kteri čeravno se narodom niso v vsem prilegali, so narodnost vendar vsaj nekoliko pospeševali. Ti ukazi so opérali se na cesarske sklepe, kakor na sklep od 9. decembra 1854, ki je bil razglašen v ministerskem ukazu od 16. decembra 1854, in pa na cesarski sklep od 20. julija 1859, razglašen v ministerskem ukazu od 8. avgusta 1859. Prvi teh ministerskih ukazov, ali prav za prav cesarski sklep, veléva, da ima na nižih gimnazijah kot učni jezik veljati deželni jezik in da ima ministerstvo šolskih rečí skrbeti, da se potrebni pomočki omislijo; drugi cesarski sklep je pa postavil te pravila tudi za višo gimnazijo, tedaj za celo gimnazijo.

Dasiravno je sedanje ministerstvo o tolikokterih priložnostih glasno oznanovalo, da se drží gesla enakopravnosti narodov in je očitno izustilo, da si je to geslo za svoje najviše geslo izvolilo, se te pravila absolutnega, centralističnega in enoličnega ministerstva vendar niso spolnovale, kakor bi bile imele spolnovati se. Naravnost moram reči, da se na to pravilo v moji domovini in pri narodu slovenskem sploh kar nič porajtalo ni.

Ker je pa osnova srednjih šol tako važna, sem že koj sprva, ko mi je slovenski narod čast skazal, da me je za svojega zastopnika izvolil, za trdno sklenil, v tej zadevi s svojimi slabimi močmi pripomoči. Srečnega sem se tedaj štel, da sem mogel v začetku državnega zbora Njih ekscelencii, gospod državnemu ministru podati peticijo (prošnjo), ktera je na trdni podstavi na to reč merila. Posebno sem

se srečnega imel, ko je gosp. državni minister takrat dolčno obljubil, uslišati in spolniti to prošnjo, češ, da se opira na diplom od 20. oktobra, na prestolni govor Nj. Veličanstva cesarja in sploh na ustavne načela. Žal mi je, da ne morem reči, da je bila ta obljuba res spolnjena, marveč da povedati moram, da se ni spolnila. Za svojo dolžnost sem si tedaj o prihodu v državni zbor štel, potegniti se za spolnitev gori omenjenih najviših sklepov, in sicer z interpelacijama v 12. seji od 28. junija pr. l. in v 54. seji od 13. septembra pr. l., na ktere je Nj. ekscelencija gosp. državni minister v 15. seji 19. julija pr. l. in v 66. seji 3. oktobra pr. l. odgovoril. Prva interpelacija je bila posebno na vresničenje druzega najvišega sklepa od 8. avgusta 1859 nastavljena.

Nj. ekscelencija, gosp. državni minister je odgovoril takrat meni in mojim tovaršem, kteri so interpelacijo zastavili, da ta cesarski sklep ne zadeva toliko državnih kakor pa privatne gimnazije; na drugo interpelacijo pa je gosp. državni minister odgovoril s tem, da je obljubil, na Českem in Moravskem nektere (gospodom poslancom českega naroda menda ne dostojne) naprave zaukazati; kar se slovenskega jezika tiče, je pa dolčno izrekel, da po zagotovilu ljubljanskega škofa kakor tudi deželne vlade ljubljanske se to nikakor ne dá izpeljati, in da edini kršanski nauk se more v slovenskem jeziku učiti, češ, da ni ne enih bukev za nauk, in da je zló težko stalo, nek mal slovensk katekizem Blaznikov za uk pripraven spoznati.

„Gledé na to“ — je rekel državni gosp. minister — „ne morem kar nič druzega storiti, kakor da se po soglasnem nasvetu škofijstva in deželne vlade v Ljubljani vprihodnje v kršanskem nauku tudi slovenski jezik kot učni jezik vpelje.“

Potem je vsaj se nadjati bilo, da se bo kršanski nauk v deželnem jeziku učil, — al tudi to se ni zgodilo.

Da se v ustavni državi slovenskemu narodu enake pravice kakor vsakemu drugemu priznajo, to ni moja misel le enodnevna, — zato si spoznavam danes sopet za svojo dolžnost, pri finančnem predlogu o učiliščih zastran tega sledeči nasvet podati:

„Slavna zbornica naj sklene, da se je nadjati, da bo vlada v vresničenje enakopravnosti vseh v ožjem državnem zboru zastopovanih kraljestev in dežel prebivajočih narodov gledé nauka in sicer do tistega časa, da se temu pravilu popolnoma primerna učna osnova ustanoví, v izpeljavo cesarskih sklepov od 9. decembra 1854 in od 20. julija 1859 take učitelje in vodje postavljala, kteri vrh druzih ugodnosti popolno znanost dotičnega narodnega jezika imajo, — da bode za pripravne šolske bukve skrbela in sploh vse storila, kar je o tem treba.“

Lahko bi vzroke, s kterimi je gosp. državni minister na mojo interpelacijo odgovoril, obširno pretresel in ovrgel, pa govoril bom samo, kar je najbolj potrebno in mislim, da bo vsaki gospodov slavnega zbora po svoji vesti, po svojem narodnem čutju in po svoji previdnosti sam nadomestil, kar bom jez premalo dotrdil.

Al zdržati se ne morem, da bi saj na petero vprašanj si ne odgovoril, ktere spadajo neposrednje v utrdbo mojega nasveta. Te vprašanja so:

1. Ali ima vsaki narod avstrijanski, toraj tudi slovanski in slovenski pravico, svoj jezik v šolah terjati?

2. Ali je iz narodnega in naravopravnega stališča res neobhodno treba, da ima ljudstvo, v dosego svoje omike, svojega cilja in konca svoj narodni jezik kot učni jezik?

3. Ali kaj zavira vpeljanje tega učnega jezika?

4. Ali ima slavno ministerstvo dolžnost, te ovíre s poti spraviti?

5. Ali je v prid celi državi ali ji ni v prid, da se želje narodov v tem oziru spolnijo?

Kar se tiče prvega vprašanja, sem že omenil, da je gosp. državni minister sam spoznal, da je peticija pravična, takrat, ko smo mu jo podali.

Mislim, da je v diplomu od 20. oktobra 1860, v ustavi od 26. februarja 1861, v ministerskem razpisu, z eno besedo, v vseh izrekih slavnega ministerstva, v bistvu avstrijanske ustave ukoreninjena. Po tej ustavi ravno hoče Avstrija postati pravna država, in rekel sem, da je pomen pravne države posebno v tem, da pravna država čisla vsaki narod.

Ker je to res tako, je s tem tudi pot odprta za odgovor na drugo vprašanje. Tù le vprašam: Kaj je namen naroda, kaj države?

Kaj je namen naroda? Namen naroda gotovo nič druzega ni, kakor dušni in telesni blagor.

Kaj je namen države? Namen države ni nič druzega kakor namen narodov prevzeti, in jim vse pomočke dati, da morejo svoj namen doseči. Nobenemu narodu pa ni mogoče, svoj namen, to je, dušni in telesni blagor drugače doseči, kakor z omiko. Ta pa se opira na jezik in tako se opira zadnjič vse razvijanje kakega naroda na to, da njegov jezik obveljá v šoli, v kancelijah gosposkinih in sploh v očitnem življenju. (Nepokoj in smeh na levi.) Gospodje! Meni se zdi, da je to reč, ktera sega globoko v življenje državno; zagovarjaje pravice tistega avstrijanskega naroda, ki šteje 18 milijonov duš, vas prav prijazno prosim, da poslušate pazljivo. Moja naloga zdi se mi tudi težka naloga, ker sem tù samec in zapuščen; zato upam, da me bote tem bolj pazljivo poslušali, ker zagovarjam tako zapuščen pravice naroda, kteri je tako velik in državi tako močna podpora. Dovolite mi tedaj, brez ovíre dalje govoriti.

Rekel sem, da vsaki narod se more samo s pomočjo svojega jezika omikati. Ako se govorí o vedah, umetnostih Rimljanov, Grkov, Nemcov, Italijanov in Francozov, se mislijo menda samo tiste vede in umetnosti, ktere poganjajo svoje kalí iz jezika teh narodov, čeravno so ti narodi svojo omiko sprva sprejeli od druzih narodov. Svet se vedno vrtí: eden daje drugemu, eden sledí za drugim. Tudi nemški narod, kterega kreposti, čvrstosti in omike se dotakniti bi nikoli ne predrznil se, prejel je svojo omiko deloma tudi od druzih narodov; dasiravno pa nemško krepost in omiko v mejah nemškega naroda pripoznavam, kakor vsaki drug omikan človek, pa vendar mislim in zanašam se, da mi bodo vsi bistroumni Nemci to potrdili — da bi, ako bi nemški narod te meje preskočil, to ne bi hasnilo ne drugim narodom, ne nemškemu, ker bi v mednarodnem življenju ne našlo nobene hvale in toliko manj, ako bi prestop teh mej izviral iz centralističnega pohota ali pa iz druzih tujim narodom sovražnih namenov opirajočih se na vladne namire.

Če pa tudi vidim in pripoznam, da je imela nemška omika tudi do nas Slovanov nekoliko upljiva, bote lahko umeli, da hočem zdaj, ko smo po osvobodivnem pismu od 20. okt. 1860 za dosti stare spoznani bili, po lastni poti k omiki hoditi, da moramo po nji hoditi, da smo dolžni to, ker ravno iz tega namena na svetu živimo. Čislati hočemo vedno umetnost nemško, omiko nemško, učenost nemško, tudi zajemati hočemo iz nje, ker „tako ravno se svet vrtí, da eden drugemu daje“, al političnega gospodstva v Avstrii ne moremo nemštvu, tudi kar omiko tiče, ne zdaj in nikdar ne pripoznati.

Naj si pridobi posamni človek omiko v tujem jeziku, narodu vendar nikoli ne more koristen biti drugače, da delí svojo vednost z narodom v jeziku naroda.

Ako je pa kak narod prejel od druzega vede in umetnost, narod, kteri jo je razširjal, kteri jo je dal, ne more tirjati, da je unemu jerob, gospodar, kajti Nemci so pravoslovstvo posebno iz Italije, iz Bolonije, in nagon k reformacii gotovo iz česke dežele prejeli.

Ako se dá iz rečenega točno soditi, da ima država namen, vsakemu narodu k njegovemu namenu pripomoči,

potem je tudi v Avstrii naloga, dasiravno je zavoljo tolikokterih narodov težavna, da država, da vlada enakopravnost vseh narodov vresniči. Avstrija ima res posebno, edino, veliko, težko, rekel bi, zavida vredno nalogo med državami svetá. Ta naloga se dá s tem rešiti, da se skaže država vsem narodom enako pravična, da vsi posamni narodi krepki postanejo in da se iz posamnih krepost mogočna skupna krepost izsnuje.

V enakopravnosti, v enakem ravnanju, v ljubezni, v bratinstvu bo Avstrija z vezjo vse te narode objela; ker je pa mogoče, da se ta véz čez brate raztegne, kteri stojé še zunaj naše države, bi utegnila ta véz še veča postati.

Po odgovoru na drugo vprašanje, da more z naravopravnega in narodopravnega stališča gotovo vsak narod svoj namen samo s pomočjo svojega lastnega jezika doseči, pridem do tretjega vprašanja, namreč: ali je v tem oziru kaj ovír in ktere so te ovíre?

Gosp. državni minister je, posebno kar se tiče slovenskega jezika, kakor sem že pred omenil, rekel, da slovenski jezik nima nikakoršnih pomočkov.

Žal mi je, da je g. državni minister po tacih mnenjih, kakoršne so bile ljubljanskega knezoškofa in ljubljanske deželne vlade, na mojo interpelacijo zanikavno odgovoril. Žal mi je zavoljo tega, ker te mnenja niso bile ne pristojne ne v stvari resnične. Še celó v tem, v čemur se je toliko dopustilo, da je katekizem Blaznikov na svetu, še v tem pozitivnem oziru je mnenje krivo. Razžaliti nečem ne gospoda ljubljanskega knezoškofa, ne gospoda ljubljanskega deželnega poglavarja; rojaka sta nam. Al čudno je pa vendar to, da se gospod knezoškof ni nekoliko bolje in natančneje ozrl po slovstvu šolskem naroda slovenskega. Spomnil bi se bil vsaj na izvrstni slovensko-nemški slovar, kterega je na svetlo dal njegov zaslužni sprednik, škof Wolf, ki gotovo ni bil prenapet Slovenec, in pomislil naj bi bil, da na njegovem semenišču se učí duhovno pastirstvo že leta in leta v slovenskem jeziku. Kar se tiče g. deželnega poglavarja ljubljanskega, bi ga le opomnil, da je bil leta 1848 krajnsk poslanec in je morda v ravno takem stanu, kakor jez danes, slavno ministerstvo uka vprašal: kdaj se bo popolno vseučilišče v Ljubljani ustanovilo, ker sta kot priprava za vseučilišče že leta 1849 državljanski zakonik in pa kazensko pravo v Ljubljani v slovenskem jeziku z velikim uspehom se učila in to brez prejšne prestave dotičnih postav in brez druzega pripravljanja. Pozneje sta bila ta uka v Gradec prestavljena, kjer jima je bilo obilo poslušavcov; jez sam sem imel srečo, državljanski zakonik se učiti v slovenskem jeziku. Ako je tedaj bilo mogoče, civilno in kazensko pravo brez pripravljanja v slovenskem jeziku učiti, potem, mislim, je pač prazen vsak ugovor, vsak izgovor, da ne bilo bi mogoče, nekoliko naukov na gimnazii in realki v slovenskem jeziku učiti, in treba mi ni, zoper to še kaj več govoriti. Ako se ima v tej zadevi že kako mnenje terjati, zamore se tako pač le terjati od zastopnikov naroda in od zvedenih mož. Naj povejo zvedeni možje, naj pové učeni naš rojak Miklošič: ali je naš jezik ugoden za nauk ali ne?

Ako se je tedaj temu jeziku, kar njegovo zmožnost in oliko tiče, v tej slavni zbornici krivica storila, se to gotovo ni zgodilo z ozirom na njegovo današnje razvitje. Zoper take dokaze mi tedaj ni ne orožja ne poduka. To pa bodi rečeno, gospodje! — ako se je o presojevanji tega jezika neko roganje vpletlo, je to po pravici globoko v srce zbosti moglo vsacega poštenega Slovenca, kteri smo tudi vsi pošteni Avstrijani. Tako roganje mora tem globočeje v srce zbosti, ko se spominjam, da Miklošič in Kopitar trdita, da sta sv. Ciril in Metod že v 9. stoletji po Kristusovem rojstvu sveto pismo spisala v našem jeziku, in o tem sv. pismu pravi Schlötzer, učeni, veliki nemški Schlötzer, kteri se je jako umel na jezike vzhodnih narodov: „Jezik, v kterem je bilo pisano sv. pismo Cirilovo in Metodovo v 9. stoletju, je eden najbolj omikanih med vsemi starimi in novimi jeziki, in kako bogat je v svojih koreníkah in pripraven za razvitek. — Za priče kličem še dalje brata Grima, Göthe-a, Herder-ja in druge nemške veljake, kteri slové po celem svetu in med vsemi narodi! Čeravno pa slovenski jezik ni tisti, v kterem sta pisala Ciril in Metod sv. pismo, je pa vendar njegov brat ali sin, enacega rodú, enako čvrst in enako pripraven, da bi se vsaj na gimnazijah in realkah v njem učilo.

Pridem do četrtega vprašanja: Ali je dolžnost slavnega ministerstva, da se ta jezik vpelje v šole? Enkrat se mora začeti; noben izgovor ne pomaga nič! Pri vpeljanju jezika v sodnije in druge uradnije se nanaša ministerstvo vedno na to, da šole niso za to pripravljene in da uradniki niso zmožni jezika; pri šolah pa pravi, da jezik ni ugoden za nje. Tako se vrtimo vedno v nekem vrtincu in jezik ne vpelje se nikjer. In vendar je bilo kdaj tako tudi s francozkim, italijanskim in pa tudi z nemškim jezikom, in še dandanašnji se mora vsak Nemec tudi nemškega jezika učiti, ako hoče svoj materni jezik umeti kot knjižni jezik. Taka se nam godí.

Zadnjič bi rad še na poslednje, politično vprašanje odgovoril, ali je v prid državi, da se narodom avstrijanskim, zlasti slovanskim, v tem oziru pravica kaže? Mislim, da! Narodi avstrijanski so mi pojedine močí. Ako le ena sama delavna moč, kakor doslej nemška, na druge kot trpivne pritiska, izvira iz tega nesloga, razdrtija, razpad; ako pa vse močí zedinjene delajo, obrodé krepost, vzdržanje, prerojenje, utrjenje Avstrije.

S tem sklenem, gospodje, in priporočam vam resnobno svoj nasvet, da ga podperate in potrdite.“ (Pravo! Pravo! v desni sredi in na galerijah.)

Ko predsednika namestnik prebere Tomanov nasvet in vpraša: ali ga poslanci podperajo, jih je vstalo toliko, kolikor je treba, da je predsednika namestnik mogel reči: Dostojno je podpiran.

Potem je govoril poslanec iz Trsta dr. Porenta in nasvetoval, naj odtistihmal, ko se začne na mestne stroške laška gimnazija v Trstu, neha donesek mestni za nemško gimnazijo.

Za njim govori poslanec Kuziemski iz Galicije za rusinski narod v enakem zmislu kakor dr. Toman za slovenskega in podpira njegov predlog.

Ko je še dr. Ćupr govoril, zakliče Steffens, naj bode današnji seji konec — in zgodilo se je tako.

V drugi seji govori Ljubisa iz Dalmacije v srbskem jeziku in dostavlja odborovemu nasvetu, naj se tudi gimnazija v Dubrovniku vzame jezuitom laškim, ker zaklad te gimnazije ni njih in ker tudi slovanskega jezika ne razumejo; za njim govori dr. Demel o povišanji plače gimnazijskih učenikov po preteku vsacih 10 let, — dr. Eder se poganja za vseučilišče Salcburško, — ko je še govoril Szabel za zboljšanje stanú učiteljskega na srednjih in viših šolah in je dr. Herbst pretresal mnogotere nasvete, dobí Deschmann besedo in govorí tako-le:

„Slavna zbornica! Vprašanje gledé jezikov je bilo zastopovano tudi pri debati o šolskih stroških, in je v tem zmislu predložil dr. Toman iz Krajnskega predlog, ki se ga podstopim bolj natanko preiskovati. Najpopred moram pripoznati, da se mi res čudno zdí, da se tak nasvet predlaga še le tu pri debati o šolskih stroških, ker zdí se mi potrebno, da se predlogi toliko važni pred v posamnih odborih pretehtajo do zrelega. Ko se je poseben odbor za nauke postavil, se mu je tudi predlog poslanca dr. Čupr-a izročil, ki ima v sebi tudi nektere vodila o narodnih zadevah šolskih. Moram pa tudi opomniti na dalje, da se mi zdí čudno, da ravno od one zbornične stranke, kjer se samoopravlje (autonomija) deželnih zborov s toliko trdovratnostjo trdi, se zastavlja tak predlog, o kterem ima pravico razsodbe po moji misli vendar le samo deželni zbor.

Mislim, da vprašanje: treba li, da se v kaki kronovini zanaprej uči v druzem jeziku, kakor je bilo navadno dozdaj? je vprašanje, pri kterem gré najpred deželnim zborom beseda, (Klici na levici: Prav dobro!) tedaj se mi čudno zdí, da se pri debati o šolskih stroških tako vprašanje predlaga hiši kar nenadoma. (Klici na levici: Prav res!) Dovolite mi zdaj, da pretresam predlog gospoda dr. Tomana bolj na drobno. Reči moram, da se mi toliko pomanjklivega, toliko dvoumnega zdí v njem, da mi ni mogoče verjeti, da bi ga visoka zbornica potrdila. Dr. Toman predlaga v prvo: visoka hiša naj izgovori željo, da se izdela pripraven načrt za nauke, da se uresničita cesarski sklep od 9. decembra 1854 in od 20. julija 1859, po kterih bi se zadeve o jezicih rešile v šolah. V prvo ne razumem, kako bi se z naučnim načrtom poravnalo prašanje o jezikih; naučni načrt obsega le mero, koliko vednosti naj si učenec prisvoji v šoli in kako naj se razdelujejo posamne vede, način pa, v kterem jeziku naj se v posamnih deželah uči, mislim, to v mnogojezični Avstriji nikakor ne spada v naučni načrt; to določujejo le posebni ukazi, ki velvajo v posamnih kronovinah: uči naj se v tem ali unem jeziku. (Klici na levici: Pravo!) Grem pa še dalje, gospôda! Gospod dr. Toman prav čudno razlaga cesarski sklep od 9. decembra 1854. On namreč pravi, da namerja na to, da naj na nižjih gimnazijah kot učni jezik bode deželni jezik. Moram pa rêči, da tega ne najdem nikakor v tem ces. sklepu, ki se glasi tako-le: „gledé učnega jezika naj bode prvo vodilo, da naj se vsigdar in povsod uči v tistem jeziku, kteri omiko učencov naj bolj pospešuje; tedaj naj se v vseh okolišinah rabi jezik, ki je učencom tako znan in tako v navadi, da se utegnejo v njem s popolnim uspehom učiti. V ravno tem ukazu je očitno izgovorjeno, naj se na gornjih gimnazijah posebno v nemškem jeziku uči. Pa je zraven tudi naravnost opomnjeno, da, kolikor navejene načela pripusté, tudi drugi jeziki kot učni jeziki biti utegnejo. Tedaj je prav dobro svrha in prav natanko naloga določena v tem najvišjem sklepu, po kteri naj se učni jezik ravna. Gospôda! Ako je bilo pod bivšim ministrom Thunom o šolstvu le kaj izpeljanega, je bil vsaj ta ces. sklep od leta 1854; zlasti na Ogerskem je bil vzrok, da se ondi ž njim niso ravno preveč sprijaznili, ker so zadeve jezikov tam jako zamotane. Ako tedaj dr. Toman zahteva, šolski načrt naj to izpelje, tedaj rečem, ta razglas od leta 1854 je že Thun-ovo ministerstvo izpeljalo! — Kakšna je pa z ukazom od leta 1859? V tej zadevi nam je že gospod ministrov odgovor na interpelacijo Tomanovo povedal, kako da treba tolmačiti ta res dvoumni ukaz in da se mi skoro dozdeva, da so le zadeve leta 1859 prisilile ga naznaniti, in da bi bilo želeti, da bi bil bolj na drobno določen. Sicer se pa utegne iz končnega stavka tudi misliti, da ta ces. ukaz zadeva le samo privatne gimnazije. Dr. Toman pa v svojem govoru zahteva: naj deržavni zbor pripoznava in izgovori željo, da se po slovenskih gimnazijah povsod slovenski jezik kot učni jezik vpelje in da se učí nemščina le kot obligaten predmet.

Dr. Toman je pri podpiranju svojega predloga nastavil pet vprašanj, in si misli, da je na nje tudi odgovoril. Ne bom natanko pretresoval teh vprašanj, vender se ne morem zdržati, da bi prečudnega trdenja, ki ga je dr. Toman že večkrat ponavljal v tej hiši, da se namreč vsaki narod le s svojim narodnim jezikom omikati more, ne ovrgel s to zgodovinsko resnico, da so najbolj omikani narodi v Evropi že obilno slovstvo imeli, pred ko se je njih jezik vpeljal v šole; latinski jezik je sam in le on sam kraljeval v šolah.

Dr. Toman je zastavil pet vprašanj, na ktere mu hočem prav kratek, pa kakor mislim določen in jasen odgovor dati, ki se opira na statistične spričbe. Vidilo se bo iz tega, da zastran dežele, ki jo jez imam čast zastopati, je čisto prazen tisti že večkrat ponavljani krik, da prebivavci te dežele na naših gimnazijah strašne stiske trpijo. (Klici na levici: Čujte!) Gospod dr. Brinz je opomnil, da komaj polovica otrok, ki so dosti stari za v šolo, obiskuje ljudske šole, ki so po kmetih zgolj slovenske, v mestih pa nemško-slovenske. Kakošna je z gimnazijami? Gospôda! Na Krajnskem imamo tri gimnazije, in vse naše nemške gimnazije so prepolne. Na Koroškem obiskuje ljudsko šolo $^5/_6$ otrok, ki so za v šolo. Kako je pa ondi z obiskovanjem gimnazij? Gôspoda! Tu se nam pokaže prav zanimiv položaj. Na Krajnskem obiskuje dve gimnaziji, kjer je nemški jezik učni jezik, 800 učencov, na Koroškem pa obiskuje dve gimnaziji, ki ste tudi nemžke, le 317 učencov. Ako bi bila tedaj nemščina na gimnazijah tolika strašna stiska, bi morale biti zapuščene! Opomnim, da, če se računi po stotinah možkih prebivavcov, obiskuje na Kranjskem 23 odstotkov možkih prebivavcov gimnazijo — število, ki gotovo deželi v čast govorí. Na Pemskem obiskuje 24 odstotkov moških prebivavcov gimnazijo, na Goriškem 21, na Koroškem le 18 odstotkov. Ako bi tedaj ona stiska res ne bila za strpeti, treba, da so naše gimnazije prazne, in vendar se naše gimnazije, dasiravno so nemške gimnazije, obiskujejo tako obilno. Le še naslednje bom omenil, da ravno zavoljo obilnega obiskovanja gimnazij je preteklo leto se napravila nižja gimnazija v Kranju na Gorenskem med popolnoma slovanskimi prebivavci. Razširila se je med ljudstvom govorica, da se na tej gimnaziji bode le slovenski učilo, in jez Vas, gospôda! zagotovljam, slišal sem mnogo kmetov, da so se čudili, kako more to biti, in rekli so, da v slovansko gimnazijo ne bojo pošiljali svojih otrok, ker pri nas kmet popolnoma ve, koliko važne koristi mu donaša nemška vednost in nemška kultura. (Klici na levici: Resnica!) Ali je res, naj povejo oni poslanci iz Krajnskega, ki sedé na tej strani v zbornici. (Klici: Prav resnično! Resnica!) — Dalje moram še neko prečudno besedovanje dr. Toman-a razjasniti. Dr. Toman pravi: „Naj slavna zbornica sklene, da se taki učitelji in vodji postavljajo v šole, ki vrh svoje druge sposobnosti znajo popolnoma dotični narodni jezik.“ Gospôda! Res ne vem, zakaj dr. Toman sedaj nagloma govori le o enem narodnem jeziku. Kolikor se spominjam, se je pri poprejšnih predlogih dr. Tomanovih, ki jih je slavna zbornica potrdila, zmirom govorilo le o deželnih jezikih ali narodnih jezikih. Tukaj pa pravi, da učitelj mora znati dotični narodni jezik. Sedaj le ne vem, kteri narodni jezik da misli dr. Toman. Po njegovem tedaj na Krajnskem nemški jezik ni narodni jezik, akoravno ga govori velika množina nemških prebivavcov, akoravno se govori povsod po mestih (smeh na desni); bil bi tedaj na Krajnskem le slovenski narodni jezik.

Gospôda! zastran šolstva se mora dobro razločiti, da imamo ljudske šole, srednje šole in vseučilišča. V ljudskih šolah, gospôda, je poduk tako osnovan, da se po slovanskih deželah nihče ne more postaviti, kdor slovanskega jezika popolnoma ne zna. Vsaki učitelj pri nas, ki ima učiti v ljudski šoli, se mora skazati, ker je ljudski poduk slovenski, da zna slovenski jezik popolnoma. Kako je dalje gledé srednjih šol? Gospôda! Gledé teh imamo prav natanke povelja, ki obravnavajo narodne zahteve. Vsaki učitelj, ki hoče dobiti službo na srednji šoli, se mora podvreči deržavnemu izpraševanju; v spričalu se njegova sposobnost na drobno razloží, tudi se še posebno zraven opomni, v kterem jeziku zamore sposobno učiti. Ne terja se tedaj le znanje jezika, temuč tudi sposobnost za poduk v tistem jeziku, v kterem sme učiti, tako, n. pr., pri nas, kjer se na gimnazijah skozi osem razredov slovnica slovenska kot obligaten predmet in sicer v slovenskem jeziku učí, se mora učitelj tudi gledé tega skazati, da je sposoben v tem jeziku slovenski jezik učiti.

Preskočim tedaj dalje k zadnjemu članku dr. Tomanovega predloga, da naj namreč slavna zbornica izgovorí pričakovanje, da bode vlada za izpeljavo narodne enakopravnosti potrebnih učnih knjig oskrbela. Ker je predlog dr. Toman-ov splošen, se ozira tedaj tudi na ljudske šole,

ozira se pa tudi na srednje šole. Gospôda! Gledé ljudskih šol je že vlada to preskrbela. Saj vse šolske knjige, ki se vpeljejo v ljudske šole, zaklada in razpošilja v posamne dežele tukajšna zaloga šolskih knjig. Slavna vlada si je mnogo mnogo prizadela, da se za ljudske šole potrebne knjige prestavljajo v razne jezike.

Ker je nadalje dr. Toman-ov predlog splošen, in se končno more obrniti tudi na vseučilišča, bi tedaj tudi zahteval, da vlada napravi prestavo učilnih knjig, po kterih bi se učilo tudi na vseučiliščih, kar nikakor slavni zbornici ne more biti v zmislu.

Slednjič končá dr. Toman svoj predlog s tem, da naj vlada sploh pripravne pripomočke oskrbí, da se enakopravnost raznih narodnosti uresniči. Gospodje moji, to je vsaj predlog, ki je, kakor se mi zdi, prav čuden. Priznati moram, da ravno zastran izpeljave enakopravnosti v šolah se je prikazalo na kupe čudnih nasvetov. Omenim tù nasvet, ki ga priporoča znani šolski mož iz Pemskega, Wenzig, naj se na nemških gimnazijah učencom najpred predmet razlaga v nemškem jeziku, in potem naj drugi učitelj se z njimi razgovarja po češki, in ako ne gré še dobro, naj se v to zložijo nalašč knjige za razgovore, ker morebiti učitelj češkega jezika ni ravno zvedenec v druzih naukih. Ravno nasproti bi se pa moralo ravnati na českih gimnazijah.

Tudi s šolskimi bukvami ni vse opravljeno; to vé vsak pedagog, vsak dober šolsk mož; šolske bukve so le vodilo, ktere potrebujejo še daljih pripomočkov za omiko. Tù še posebno z ozirom na kronovino, ki me je počastila kot svojega poslanca, moram reči, da žalostno bi bilo, ako vsi predmeti, ki se razlagajo sedaj v nemškem jeziku, bi se učili v slovenskem jeziku, tudi tedaj, če bi se mahoma napravile šolske knjige, ker nam vendar mankajo v tem jeziku daljni pripomočki za omiko.

Še se podstopim, da preskočim na govor, ki ga je pred malo časa gospod poslanec iz Primorskega imel, ki je s posebnim povdarkom govoril o šolah in zlasti o gimnazijah v naši kronovini, in je med drugim rekel, da so gimnazije le v to, da se izobražijo národni odpadniki (renegati); mislim, da je to popolnoma kriva, neprava misel. Ravno tisti poslanec je glasno izgovoril, da v tej deželi je duhovščina, posebno mlajša duhovščina prva pri narodnem gibanju, in ta je hodila v gimnazijo. V teologii se saj ni učila slovenskega.

Mislim, gospôda, treba, da pri šolskih zadevah pred vsem gledamo le na znanosti in vede, in da le za to skrbimo. Tam, kjer je taka, kakor v tisti deželi, ki me je počastila za svojega poslanca, kjer učenci razumejo popolnoma oba jezika — tam moram naravnost priznati, bi ne želel, da bi se napravila nalašč overa dobrim in izvrstnim učnikom. Ako se razlaga predmet v slovenskem jeziku, mora učitelj skazati, da je sposoben učiti v slovenskem jeziku; ako se pa učí predmet v nemškem jeziku, se mora že tako s svojim spričalom skazati, da zamore to storiti.

To tedaj, gospôda, so vzroki, ki so me v obče določili, da sem enostranosti in mnogoterosti dr. Tomanovega predloga nasprotoval. Moram pa še drugo reč zastran gimnazij na kratko omeniti, pa ne, da bi s tem poseben predlog podal.“ (Tù omenuje gosp. Deschmann še nadloge nekterih suplentov na gimnazijah). —

Po Deschmannovem govoru zavika Šteffens: „Konec debate!“ Predsednik praša: ali zbornica hoče konec debate? Dr. Toman vstane in prosi za besedo, da podpira svoj predlg zavolj naprave kirurgiške šole v Ljubljani; predsednik mu besedo preseka ter pravi, da bo ta reč že na vrsto prišla, in brž spet praša: ali zbornica hoče, da je konec razgovora? In zavikala je večina, dà, dà! Nevolja mora vsakega navdajati, kdor bere stenografični spis in vé, da je bil Toman pred Deschmannom in Schindlerom za govornika zapisan, — da je pred sejo dal predsedniku svoj predlog zavolj kirurgične šole, — da po opravilnem redu in po navadi bere sicer predsednik vrsto govornikov in izročene mu spisane predloge, — da pa predsednik vsega tega danes ni storil, Toman-u ne ob pravem času, ne na pravem mestu dal besedo in čez vse to zbornici predlog za „konec razgovora“ ponudil. Potem dobí od treh še zapisanih govornikov (Tomana ni štel!) Kromer besedo in za osebno opombo Szabel. Nevihto to v zbornici popisuje stenografični spis tako-le: „Tako nepokojno je v hiši, da se noben govornik dobro ne razume.“ Toman ni mogel doseči besede, da bi bil razložil, zakaj naj se kirurgična šola v Ljubljani ponoví.

Kromer pa potem kot izvoljenec govornikov tako-le govorí: 15 let sem služil na Krajnskem in 6 jih služim na slovenskem Štajarskem, pa nikdar nikoli nisem od krajnskega in slovenskega ljudstva slišal takih želj, ktere zdaj iz zahtev g. Tomana in Černeta zastran šol in uradnij, kakor gobe iz tal, mrgolijo. Iz večletne lastne skušnje tedaj lahko rečem, da veči del krajnskega in slovenskega ljudstva tega noče; to je le enostransko in po nepotrebnem našuntano. Prežalostno bi bilo, ako bi slavna zbornica brez deželnih zborov po takih enostranskih predlogih skriti in ošabni nepotrpnosti pomočke v roke dala, da bi se škoda godila na vsako stran vsakdanjega življenja. Gosp. Deschmann je že dokazal, da se zdaj ne dá vpeljati slovenski jezik v gimnazije, in je razložil škodljive nasledke; zato jez samo le nekaj še omenim. Narodi avstrijanski terjajo od nas pred vsem le, da bi državo rešili iz dnarnih stisk. Če pa se pred potrebnimi rečmi spušamo v tako manj važne in z novimi stroški sklenjene, tedaj ne more res biti, da je želja resnična, da se kmali okrepčá Avstrija, ali pa se zgreša prava pot k temu cilju in koncu. Al jez sem temu porok, da krajnsko ljudstvo se ni ne tega ne unega očitanja ukrivičilo, kajti njegova resna volja je, da se pred vsem najvažniše naloge z celo močjo in srečno rešijo, manj silne zadeve pa odložijo za bolj pripravni čas. (Pravo! — na levici.)

Ko je Szabel za osebno opombo prejel besedo, jo je mogel dobiti za to tudi dr. Toman, in tù pové zbornici, naj nikar ne meni, da je Deschmann zmiraj tako mislil, kakor zdaj govorí, ko nemštvo zastopa za slovensko deželo; prekucnil se je na vrat na nos; peticijo je podpisal, ž njim jo nesel k ministru in še potem njega pohvalil, da je tako možko govoril za domovino. — Na to se oglasí spet Deschmann in pravi, da to so bile le — „lepe besede“, druzega nič! — — Dr. Toman prosi, naj se mu dovolí predlog svoj zavoljo kirurgične šole utrditi — al pri Bogu je gnada, pri — predsedniku ne; dr. Toman se obrne na zbornico; al tudi ta mu po večini ne dovoli besede. Na to pobere svoje reči in — zapusti zbornico. — Potem pretresa poročnik vse predloge, za njim pa minister Schmerling poprime besedo in govori o slišanih predlogih. Zastran Tomanovega pravi, da „ga nikakor ni volja, se v obče zoperstavljati Tomanovemu predlogu“, — da vladije sicer prva skrb za vednost, da pa pravičnih želj tudi zastran učnega jezika nikdar ne bo prezrla. Tako je govoril minister, od kterega nobena živa duša ne pravi, da s prenapeto ljubeznijo objema Slovane, — in kako nam nasproti sta govorila Krajnca Deschmann in Kramer! to kaže današnja seja, — pri kteri, ko so prišli šolski predlogi v glasovanje, so večidel vsi padli.

Popis ostalih obravnav državnega zbora pretekli teden si moramo prihraniti za prihodnje.

Listnica vredništva. Toliko dopisov smo prejeli poslednje tri dni, da nikakor nismo mogli vsem kaj, čeravno smo pridjali pol pôle več.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**